

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Anastassia Kušnir

**ÜLIÕPILASTE SÄÄSTMISKÄITUMINE JA SEDA
MÕJUTAVAD TEGURID SISEKAITSEAKADEEMIA
FINANTSKOLLEDŽI KADETTIDE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Indrek Saar, PhD

Tallinn 2020

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2020
<p>Töö pealkiri eesti keeles: „Üliõpilaste säästmiskäitumine ja seda mõjutavad tegurid Sisekaitseakadeemia finantskolledži kadettide näitel”</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: „Students saving behavior and factors influencing it on the example of the cadets of the College of Finance of the National Academy of Security Sciences“</p> <p><i>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja võõrkeelne kokkuvõte on koostatud inglise keeles. Lõputöö koosneb 50 leheküljest. Lõputöös on kasutatud 48 allikat, millele on tekstis viidatud. Töös on 1 lisa.</i></p> <p><i>Antud teema on aktuaalne sellepärast, et 2020. aastal tahetakse võtta vastu seadusemuudatus, millega teise pensionisambaga liitunud ja tulevikus liituvad inimesed saavad õiguse sellest avalduse alusel väljuda (Riigikogu, 2020). Hetkel on see ühiskonnas aktuaalne debati teema kogumispensioni reformimise tõttu.</i></p> <p><i>Uurimisprobleem on püstitatud järgmise küsimusena: milliseid valikuid ja miks üliõpilased säästmisotsuseid langetades teevad?</i></p> <p><i>Töö eesmärk on välja selgitada Sisekaitseakadeemia finantskolledži üliõpilaste säästmiskäitumist iseloomustavad tunnused.</i></p>	
Võtmesõnad: kogumispension, säästmine, säästmiskäitumine	
Võõrkeelsed võtmesõnad: funded pension, saving, saving behaviour	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: <i>Anastassia Kušnir</i></p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud.</p> <p>Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paberkanalil Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.</p> <p>Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Allkiri:	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Indrek Saar	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. SÄÄSTMISKÄITUMINE JA SEDA MÕJUTAVAD TEGURID.....	7
1.1. Säästmisotsuste tegemine	7
1.2. Kogumispensioni mudelid ja nende seosed säästmiskäitumisega	15
2. FINANTSKOLLEDŽI ÜLIÕPILASTE SÄÄSTMISKÄITUMINE.....	21
2.1. Uuringu meetodika, protsess ja valim	21
2.2. Uuringu tulemused.....	22
2.2.1. Üliõpilaste säästmiskäitumist iseloomustavad tunnused	22
2.2.2. Üliõpilaste enesekontrolli olemasolu ja seda mõjutavad tegurid.....	28
2.2.3. Üliõpilaste suhtumine pensioni ja kohustusliku kogumispensioni reformi	30
2.3. Uuringu tulemuste võrdlus teoreetiliste seisukohtadega	33
2.3.1. Üliõpilaste säästmiskäitumist iseloomustavate tunnuste võrdlus teoreetiliste seisukohtadega	33
2.3.2. Üliõpilaste enesekontrolli olemasolu ja seda mõjutavate tegurite võrdlus teoreetiliste seisukohtadega	35
2.3.3. Üliõpilaste pensioni ja kohustusliku kogumispensioni reformi suhtumise võrdlus teoreetiliste seisukohtadega	36
KOKKUVÕTE	39
SUMMARY	41
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	43
Lisa. Intervjuu küsimused.....	48

SISSEJUHATUS

Selleks, et tagada riigi ja ühiskonna heaolu, peab riik oma funktsioonide täitmiseks koguma maksutuluseid. Maksud on riigi peamised tuluallikad, millest laekuvate vahendite abil täidab riik oma funktsioone. Inimeste heaolu mõjutab otseselt ravi- ja pensionikindlustussüsteem, mida rahastatakse sotsiaalmaksuga. Sotsiaalmaksuseaduse §-d 7 ja 10 sätestavad, et sotsiaalmaksusumäär moodustab 33% maksustavatel summadel, millest 13% läheb ravikindlustuseks ning 20% pensionikindlustuseks. Pensionikindlustus jaguneb omakorda riiklikuks pensioniks (16%) ja kohustuslikuks kogumispensioniks (4%). (Sotsiaalmaksuseadus, 2000) Kogumispension tagab inimestele lississetulekut kohustuslike säästude tegemiseks.

Lõputöö teemaks on valitud „Üliõpilaste säästmiskäitumine ja seda mõjutavad tegurid Sisekaitseakadeemia finantskolledži õppurite näitel”. Lõputöö teema valik tuleneb selle aktuaalsusest. Antud töös uuritakse, kuidas suhtuvad Sisekaitseakadeemia üliõpilased säästmisse. Fookusesse on võetud üliõpilased mitmel põhjusel. Noorte majanduslikud veendumused ja käitumine on alati olnud suurenenud huvi all (Webley et al., 2001. pp. 549-550). Ehkki alates 16. eluaastast muutuvad noorukid majanduslikult aktiivseks, on nende kohta uuringuid tehtud pigem vähe. Mitmed teadlased on huvitatud noorte sellistest käitumise põhjustest nagu näiteks pensioni või elukindlustuspoliisi alustamine või regulaarse säästmisega tegelemine. (Webley et al., 2001. pp. 549-550) Noorte tihe kasutamine erinevates uuringutes on tingitud ka sellest, et toetada nende aktiivset osalust ühiskonnaelus ja toimetulekut tööturul (Aksen, *et al.*, 2018, lk 6). Noored on praeguse ja tuleviku ühiskonna arengu algatajad (Haridus- ja Teadusministeerium, 2017) ja sellepärast on tähtis teada nende arvamusi ning hoiakuid selle kohta.

Antud teema on aktuaalne ka sellepärast, et 2020. aastal tahetakse võtta vastu seadusemuudatus, millega teise pensionisambaga liitunud ja tulevikus liituvad inimesed saavad õiguse sellest avalduse alusel väljuda (Riigikogu, 2020). Hetkel on see ühiskonnas aktuaalne debati teema kogumispension reformimise tõttu.

Käsitletaval teemal on tehtud erinevaid uurimistöid. Nagu näiteks Furnham ja Goletto-Tankel (2002, pp. 603- 604) uuringus otsiti seost demograafiliste muutujate (vanus, sugu, haridus), teadmiste ja hoiakute, säästmise ning pensionisüsteemi vahel Briti 16–21-aastaste laste valimis. Eestis on tehtud mitu erinevat uuringut inimeste säästmiskäitumise kohta. Näiteks Jürgenson, Nestor, Rell ja Tinitš (2012) uuringus on küsitletud inimesi, sh noori, nende säästmishoiakute kohta, kuid antud uuring ei keskendu ainult üliõpilastele. Samuti on

Oja, Piksööt ja Rahno (2019) uurimistöös uuritud noorte heaolu ja eluviise, kuid pole uuritud nende säästmiskäitumist. Ehk antud teema uudsus seisneb selles, et maailmas on tehtud palju uuringuid, mis käsitlevad just noorte inimeste või üliõpilaste säästmiskäitumist, kuid Eesti kontekstis pole autori teadaolevalt selliseid uuringuid läbi viidud.

Teema aktuaalsusest Eestis tuleneb, et inimesed asetatakse valiku ette, kas väljuda II pensionisambast ja saada enda väljamaksed kohe kätte, jääda ning koguda raha edasi või liituda investeerimiskontoga (Riigikogu, 2019b). Antud valikust sõltub käsitletava reformi edukus. Konflikt seisneb selles, et valitsuse arvamusel tuleb suurendada inimeste vabadust ja anda neile täiendavat valikuvõimalust (Riigikogu, 2019a, lk 1). Eesti Kindlustusseltside Liidu ja AS Pensionikeskuse arvates ei ole aga võimalik tagada mõistlikus summas pensione ilma kogumispensionide süsteemita (Eesti Kindlustusseltside Liit, 2019, lk 1). Samuti väidab Pensionikeskus, et keskmiselt ei ole pensionikogujate finantskirjaoskus ning teadlikkus oma pensionivarade investeerimisest just väga kõrge, mis omakorda tähendab, et inimesed ei tea milline valik on nende jaoks parem (AS Pensionikeskus, 2019, lk 1). Samas aga Eesti noorte finantskirjaoskuse tase näitab aastate jooksul märkimisväärset paranemist (Riitsalu, 2020, lk 5). Sellepärast ongi antud töös püstitatud uurimisprobleem järgmise küsimusena: milliseid valikuid ja miks üliõpilased säästmisotsuseid langetades teevad?

Antud töös püstitati neli järgmist uurimisküsimust:

- Kas ja miks mõtlevad tudengid säästmisele?
- Kas ja miks tegelevad tudengid pensioniks säästmisega?
- Millal peaks tudengite arvates koguma pensioniks sääste?
- Milliseid viise kasutavad üliõpilased oma säästmiseks?

Töö eesmärk on välja selgitada Sisekaitseakadeemia finantskolledži üliõpilaste säästmiskäitumist iseloomustavad tunnused. Selleks, et töö eesmärk saavutada, on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Analüüsida teaduskirjanduse ja uuringute põhjal noorte säästmiskäitumist ja seda mõjutavaid tegureid.
2. Analüüsida teaduskirjanduse põhjal erinevate sotsiaal- ja pensionikindlustussüsteemide mudelite tugevusi ja nõrkusi ning seoseid säästmiskäitumisega.
3. Analüüsida tudengite arusaamu säästmisest ja arvamusi kohustusliku kogumispensioni reformi kohta.

4. Sünteesida empiirilise uuringu tulemusi ja teoreetilisi käsitlusi analüüsitulemuste tõlgendamiseks ja järelduste tegemiseks.

Töös kasutatakse kvalitatiivset uurimismetoodikat. Andmekogumismeetodina kasutatakse andmete kvalitatiivseid poolstruktureeritud intervjuusid. Intervjuusid viiakse läbi Sisekaitseakadeemia finantskolledži I, II ja III kursuse üliõpilastega. Andmeanalüüsimetodina kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi ning induktiivset ehk andmetest lähtuvat kodeerimist.

Esimene peatükk annab ülevaate inimeste säästmiskäitumisest ja kogumispensioni süsteemide mudelitest. Peatükk käsitleb pensioni olemuse kirjeldust ning inimeste ratsionaalsust. Esimene peatükk koosneb kahest alapeatükist. Esimeses alapeatükis tuuakse välja säästmisotsuseid kirjeldavaid teooriaid ja teises kogumispensioni mudeleid ja nende seos säästmisega. Teine peatükk koosneb uuringu meetodika kirjeldusest, analüüsist ning uuringu tulemuste võrdlusest teoreetiliste seisukohtadega. Analüüsi alapeatükk jaguneb omakorda veel kolmeks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis tuuakse välja üliõpilaste säästmiskäitumist iseloomustavaid tunnuseid. Teises alapeatükis kirjeldatakse üliõpilaste enesekontrolli olemasolu ja seda mõjutavaid tegureid. Kolmandas alapeatükis analüüsitakse üliõpilaste suhtumist pensioni ja kohustuslikku kogumispensioni reformi ning tuuakse välja peamised analüüsi tulemused ja vastused uurimisküsimustele. Võrdluse alapeatükk jaguneb analoogiliselt kolmeks alapeatükiks.

1. SÄÄSTMISKÄITUMINE JA SEDA MÕJUTAVAD TEGURID

1.1. Säästmisotsuste tegemine

Säästmine on kulutamata tulu või edasilükatud tarbimine. Säästmismeetodite alla kuuluvad raha kõrvale panemine näiteks hoiukontole, pensionikontole, investeerimisfondi või sularahas. Säästmine hõlmab ka kulude ja ka korduvate kulude vähendamist. Majandusteaduses laiemalt tähendab see sissetulekut, mida ei kasutata koheseks tarbimiseks. Isikliku rahanduse piires vastab säästmine raha nominaalsele säilitamisele edaspidiseks kasutamiseks. Intressikandvat hoiukontot kasutatakse tavaliselt raha hoiustamiseks tulevaste vajaduste jaoks, st hädaolukorras kapitaliostude tegemiseks (auto, kodu, puhkus jne) või kellelegi teisele ülekandmiseks (lastele, maksukonto) jne). (King, 1983, p. 1) Üldistatult võib väita, et säästmine tähendab praegusest tarbimisest loobumist selleks, et tarbida tulevikus. Säästmine on valik praeguse ja tuleviku tarbimise vahel.

Alati ei tea inimesed, milline valik on õige ja selleks on loodud riikliku sekkumise vormid, mille abil otsustab riik, mis on inimeste jaoks hea. Säästmise käitumises toovad Hindriks ja Myles (2013, p. 52) käitumisökonomika põhjal välja kaks tüüpilist viga, mida inimesed võivad teha ja mis võivad motiveerida riiki sekkuma. Esimese vea puhul ei tea inimesed, mis on nende jaoks parim valik teadmiste puudulikkuse tõttu. Teise vea puhul teavad inimesed, mis on nende jaoks parim valik, kuid enesedistsipliini ehk enesekontrolli puudumise tõttu ei saa nad seda teha. (Hindriks & Myles, 2013, p. 52) Siin tuleb abiks avalik poliitika, mis aitab inimestel teha õigeid valikuid.

Saab eristada kolm erinevat lähenemist valitsuse poliitikate põhjendamiseks: paternalistlik, heaolupõhine ja biheivioristlik. Paternalism viitab poliitikale, mis on suunatud inimestele, kelle valikutele ei saa loota. Selline poliitika sobib kõige paremini laste ja piiratud teovõimega inimeste jaoks, kes ei suuda teha ratsionaalseid valikuid. Paternalism ei tähenda ainult sunniviisiliselt inimeste eest valiku tegemist, vaid sisaldab ka sekkumist ja erinevaid viise inimeste kaitseks omaenda valikute eest. Paternalism aitab kujundada inimeste käitumist, mis toob nendele maksimaalset kasu. (Hindriks & Myles, 2013, p. 51) Paternalism on võetud vastu selleks, et inimesi nii-öelda kaitsta iseenda eest ja muuta nende käitumist ratsionaalsemaks (Hoyle, *et al.*, 2009, p. 257). Paternalismi analoogiaks saab tuua näidet, kus vanemad otsustavad oma laste eest, mis on nende jaoks parem. Saab nõustuda sellega,

et vanemad võivad piirata oma laste valikuvabadust ja teha mõned valikud nende nime alt, kuid täiskasvanute ja riigi sekkumisega seda põhjendust aktsepteeritakse harva. Traditsiooniline majandusteooria eeldab, et inimesed teavad, mis on nende jaoks kõige parem ja saavad ise tegutseda vastavalt oma huvidele. Selles kontekstis pole vajadust riigi sekkumisel välja arvatud turutõrke korrigeerimise ja tulude ümberjaotamise eesmärgil. (Hindriks & Myles, 2013, p. 51)

Heaolupõhine lähenemine tähistab valitsuse poliitikat, mille eesmärgiks on efektiivsuse ja võrdsuse vaheline tasakaal, et maksimeerida sotsiaalset eesmärki. Heaolupoliitika on poliitika, mida kasutatakse, kui isikute isiklikest huvidest lähtuvat tehtud otsust ei anna nende jaoks parimat tulemust turutõrgete ja tulude ebavõrdse jaotuse tõttu. Biheiviorismil põhinev poliitika on mõeldud inimeste kasuks, kui nad ei saa loota isiklikele huvidele riigi sisemiste konfliktide tõttu. Põhiidee seisneb selles, et kui inimesed teevad süstemaatilisi vigu või eelotsuseid, mida nad hiljem võivad kahetseda, saab riigipoliitika neid vigu korrigeerida, kaitstes inimesi ja samal ajal austades nende valiku vabadust. (Hindriks & Myles, 2013, pp. 51-52) Säästmisega seotud probleemidele on mitu lähenemisviisi. Peale riigi sekkumise ehk paternalismi, on teiseks lähenemiseks nimetatud käitumisökonomika ehk lähenemine läbi biheivioristliku majandusliku suuna.

Käitumisökonomika uurib psühholoogiliste, kognitiivsete, emotsionaalsete, kultuuriliste ning sotsiaalsete tegurite mõju üksikisikute ja asutuste majanduslikele otsustele. Käitumisökonomika hõlmab endas nii käitumise alaste teadmiste tutvustamist kui arendamist majandusteooria raames, mis on võetud erinevatest psühholoogia valdkondadest. Käitumisökonomika abil saab parandada majanduse ennustatavat jõudu, luues realistlikumaid kirjeldusi individuaalse käitumise kohta. (Sazhin & Morey, 2018, p. 32)

Käitumisökonomika on seotud üksikisikute ja asutuste majanduslike otsustusprotsessidega. Käitumisökonomika puudutab peamiselt majandussubjektide ratsionaalsuse piire, hõlmates seda, kuidas tehakse sotsiaalseid valikuid määravates turuotsustes ja mehhanismides. Ideaalses maailmas teevad inimesed alati optimaalseid otsuseid, mis pakuvad neile suurimat kasu ja rahulolu. Majandusteaduses väidab ratsionaalse valiku teooria, et kui inimestele pakutakse nappuse tingimustes mitmesuguseid võimalusi, valivad nad võimaluse, mis maksimeerib nende individuaalset rahulolu. See teooria eeldab, et inimesed suudavad teha ratsionaalseid otsuseid, võttes arvesse enda eelistusi ja piiranguid ning samuti kaaludes tõhusalt iga neile kättesaadava valikuga seotud kulusid ja kasu. Mõistlikul inimesel on enesekontroll ja teadmine, mis on tema jaoks parim – teda ei mõjuta

emotsioonid ega välised tegurid. (Sazhin & Morey, 2018, pp. 33-34) Paraku selgitab käitumisökonomika, et inimesed pole alati ratsionaalsed ega suuda teha õigeid otsuseid.

Käitumisökonomika tugineb psühholoogiale ja majandusele, et uurida, miks inimesed teevad mõnikord irratsionaalseid otsuseid ning miks ja kuidas nende käitumine ei järgi majandusmudelite ennustusi. Sellist otsust, nagu näiteks kui palju panustada oma pensioni, teeb mingil hetkel enamik inimesi oma elus. Käitumisökonomika eesmärk on selgitada, miks inimene otsustas teha valiku A, mitte B. (Madrian & Shea, 2001, p. 1155) Kuna inimesed on emotsionaalsed ja kergesti mõjutatavad, teevad nad otsuseid, mis ei vasta nende isiklikele huvidele. Näiteks vastavalt ratsionaalse valiku teooriale, kui inimene soovib pensioniks raha säästa ja on varustatud teabega kogumispensioni ning erinevate pensionifondide kohta, valib ta liituda või jääda liitunuks II pensionisambaga. Käitumisökonomika väidab, et isegi kui inimene soovib raha säästa, mõjutavad tema lõpukäitumist kognitiivsed eelarvamused, emotsioonid ja sotsiaalsed mõjud. (Sazhin & Morey, 2018, pp. 35-39) Kui valitsus pakub võimalust väljuda II pensionisambast ja saada kogutud rahasumma kätte enne pensionile minekut, võib inimene lõpetada kogumise, näidates oma enesekontrolli puudumist. Inimeste säästmisega seotud enesekontrolli mõjutavad mitmed sotsiaalsed tegurid. Peamine nendest on sotsiaalne meedia.

Erinevad kultuuritööstused, nagu filmid, muusika, ajakirjad, ilukirjandus, raadiod, televisioon, reklaamid ja nii edasi, kasvatavad väärtusi, mis vastavad tarbijate vajadustele. Nad käsitlevad tarbijate soove, müües sellist kaupa või osutades teenust, mis allutavad inimeste mõtteid, pannes neid ostma seda kaupa/ teenust. (Starr, 2007, p. 216) Meedia avaldab suurt mõju inimese enesekontrollile.

Kindlasti kulutab inimene mitu korda päevas raha asjadele, mida ta tegelikult ei vaja. Sellise käitumise põhjuseks on rahalise enesekontrolli puudumine. Ikka ja jälle teeb inimene väikeseid kulutusi, mõtlemata pikaajalisele perspektiivile. Muidugi pole tavapärasest elustiilist loobumine lihtne. Pikaajalise plaani koostamine on keerulisem kui lihtsalt raha raiskamine ja endale väikeste naudingute ära keelamine, kuid kui inimene soovib elada külluses ja mitte muretseda oma tuleviku pärast, tuleb osata kontrollida ennast ning enda kulutusi. Oluline on ka oskus koguda rahalisi vahendeid tulevikuks. (Cheema & Soman, 2011, p. 15) Finantside kogumist teeb raskeks asjaolu, et tavaliselt on inimestel palju nõudmisi ja soove endale midagi osta.

Tarbijate nõudluse kujundamisel mängib suurt rolli reklaam. See nii-öelda „leiutab” ning sisendab inimestele nõudmisi ja vajadusi, mida muidu poleks tarbijatel tekkinud. Kaasaegsed analüütikud leiavad, et see probleem põhjustab tragöödiat, kus inimesed tarbivad rohkem, kui nad muidu oleksid tarbinud. Enesekontrolli probleemidega seisavad tavaliselt silmitsi inimesed, kellele reklaam avaldab suurt mõju, kuna neil on suur soov üht või teist asja osta. Oma soovide kontrolli all hoidmiseks peavad nad õppima neid taltsutama, mis on aga väga raske. Erinevad kultuuriesindused saavad inimese soove kontrollida mitte sellepärast, et ta on passiivne reklaami objekt (passiivne tarbija), vaid seetõttu, et kultuurilised esindused sorteerivad ideid ja pilte väga sageli sellisel viisil, et inimene hakkab alateadlikult mõtlema, et ta soovib seda omandada, uskudes, et tema elu muutub tänu sellele paremaks. Teisisõnu, perioodilise enesekontrolli kaotamise idee töötab selleks, et luua ajutine vabadus tungida kaubamaailma, tunda ennast sundimatu ning piirideta inimesena. Raha peetakse võimaluseks saada seda, mida inimene soovib ja omandades selle, mida ta ihkab, tundes end vabalt, sest inimene usub, et on ostetud asja ise enda jaoks valinud. Mida rohkem raha tal on, seda suurem on võimalus teha iseseisvaid või ühiskonna poolt peale surutud valikuid. (Starr, 2007, p. 226) Sageli aga arvavad inimesed, et on ise teinud ostuvaliku.

Meediateated mõjutavad tugevalt tarbimisühiskonda. Samuti loovad need sotsiaalseid väärtusi näiteks füüsilise väljanägemise ja stiili osas, mis toimivad eelistustena inimeste käitumise osas. Inimeste käitumine kujundab omakorda taju, valikuid ja otsuseid tarbimisvaldkonnas. (Dholakia & Tam, 2013, p. 532) Meedia probleem rõhutab pinget materiaalsete soovide ja nende taltsutamise vahel, pidades taltsutamise protsessi problemaatiliseks ning suurendades sellevõrra riski ebaõnnestuda. Sellisena aitab see kaasa enesekontrolli säilitamise raskustega seotud ideede kujunemisele, arendamisele ja talletamisele, mis võivad seejärel mõjutada käitumise kujunemist. (Starr, 2007, p. 220) Inimeste säästmiskäitumist ei mõjuta aga ainult sotsiaalne meedia.

Samuti mõjutavad inimeste enesekontrolli säästmise suhtes nende sisemised tunded. Isegi kõige ratsionaalsem inimene võib halbade tunnete vältimiseks muutuda iseenda vastandiks. Kui inimesed kogevad stressirohkeid ja emotsionaalselt ärritavaid olukordi, on palju tõenäolisem, et neil tekib kiusatus teha valikuid, mida nad tavaliselt ei teeks. (Duckworth, *et al.*, 2018, p. 104) Halbade tunnete vältimiseks lähevad nad tihti sisseoste tegema. Sageli juhtub ka nii, et nende osturetked algavad südamepekslevate tõusudega, kuid lõppevad kahetsusega ning enese süüdistamisega, sest ostavad neid asju, mida ei hakka kunagi kasutama. Peale selliseid kulutusi tekivad neil finantsraskused ja võlad. Selle probleemi

lahendamiseks on kaks võimalust: esiteks on vaja välja selgitada emotsionaalne põhjus, mida inimene püüab hävitada, tehes ebavajalikke oste ning lahendada see. Teiseks võimaluseks on muuta oma harjumusi ja käitumist situatsioonides, kui on halb emotsionaalne enesetunne. (Youngoh, 2015, p. 53) Sellist inimeste käitumist nimetatakse kognitiivseks dissonantsiks (Etzioni, 2011, p. 1102).

Kognitiivne dissonants on inimese psühholoogiline seisund, kus tema teadmised, uskumused ja suhtumine on vastuolus tema käitumisega. Ehk inimene võib saada aru, et säästmine on vajalik, kuid tal tekib ahvatlus raha raisata ning ta käitub oma kiusatuse, mitte arusaamise kohaselt. (Etzioni, 2011, p. 1102) Selleks, et inimene saaks ise käsitletava probleemiga hakkama, peab ta alguses leidma oma irratsionaalse käitumise põhjuse. Siis tuleb leida alternatiivseid variante, mis aitaksid parandada ja lõpuks likvideerida ebamõistliku käitumist.

Tarbimishoiakute ja käitumisharjumuste õppimine algab lapsepõlves, sageli igapäevase pereelu ja/või lastele raha andmise kaudu. Selleks, et aidata lastel produktiivselt oma soove korraldada ja taltsutada, annavad vanemad nendele piiratud koguses ning teatud ajavahemikus raha. Selline süsteem aitab lapsel aru saada, kuidas oma raha targalt kulutada. Ta võib alguses vigu teha, kuid õpib kiiresti selgeks, kuidas teha häid valikuid. Seoses sellega, et tema raha on piiratud, mõtleb ta välja, kuidas sellest kõige rohkem kasu saada ja mõistab, et saab kokkuhoiu teel osta paremaid asju. (Starr, 2007, p. 221) Sellest, kuidas õpetatakse inimest lapsepõlves rahaga ümber käima, sõltub tema tulevane (nooruki ja täiskasvanu eas) suhe rahaga.

Alati on olnud erilise tähelepanu all just nooremate inimeste majanduslikud veendumused ja käitumine – kas ja kui palju on nad majanduslikult sotsialiseerunud. Enamik teadlasi on huvitatud tegeliku käitumise põhjuste mõistmisest nagu pensioni alustamine või regulaarse säästmisega tegelemine. Üleminek „majanduslapselt” „majandustäiskasvanule” on sageli väga järsk, vägivaldne ja segane, mis võib põhjustada ökonoomika halba mõistmist noorte seas. Nad seisavad silmitsi selliste valikutega nagu minna õppima või siseneda tööturule. Samuti tutvuvad nad selliste probleemidega nagu abielu ja hüpoteek. (Webley et al., 2001. pp. 549-550)

Nagu näitavad mitmed finantskogemuste ja finantshariduse seoste ja käitumisharjumuste teemadel tehtavad uuringud, on peamiseks säästmisharjumuste määrajateks kasvatus, eluviis ja elus varem õpitu. Kiputakse arvama, et ebasoodsas olukorras peredest pärit noorte

ja noorte naiste finantskirjaoskus on üldiselt ebapiisav ja madalam kui täiskasvanutel. (Grant-Smith, *et al.*, 2016, p. 802) Üheks väarikaks noorte isiklikuks omaduseks peetakse panna raha kõrvale hädavajalikeks asjadeks või olukordadeks. Näiteks nende noorte seas, kes on vanemate juurest ära kolinud või elasid koos oma partneriga, on levinud koguda raha majapidamiseks. (Grant-Smith, *et al.*, 2016, p. 802, 807) Noored, kes õpivad ülikoolides ja on majanduslikult aktiivsed, teavad säästmisest palju rohkem ja oskavad paremini leppida rahuldustunde edasilükkamisega. Samuti sõltub säästmine ka inimese soost. Mehed säästavad sagedamini kui naised. Kavatsused raha säästa ja säästmise edukus kasvavad koos inimeste vanusega. Vanemaks saades hakatakse rohkem raha säästma. Noored inimesed suhtuvad säästmisesse pigem positiivselt ja peavad seda vajalikuks. (Leiser & Ganin, 1996, p. 101) Noorte säästmiskäitumine sõltub ka nende kasvatusel.

On olemas teooria, et vanemate hariduslikud ja rahandusalased teadmised ning vanemate ja laste vaheliste rahaliste suhete kvaliteet mõjutavad noorte rahalisi oskusi, teadmisi ja käitumist. Sageli saavad inimesed rahaga seotud õppetunde juba lapsepõlves. Need ilmnevad erinevate esemete väärtuste võrdlemisel või raha puudumisel, kui näiteks nooruki perekond ei saa lubada endale luksust või mõnda vajalikku asja. Noored saavad ka hea finantstunde, kui näevad, et nende vanemad kulutavad rohkem raha ebavajalikele (näiteks alkohol) kui õigetele asjadele. Mõned vanemad kvalifitseeruvad kui eeskuju, teised aga ütlevad oma lastele selgesõnaliselt, et tahavad, et nad saavutaksid sellist rahalist iseseisvust, mis neil puudub. Nii näiteks õpivad lapsed, kes on pärit vaesematest peredest, raha kokkuhoiu väärtust. Vanemate rahaliste otsuste materiaalsed tagajärjed osutuvad mõjusamaks kui abstraktsed mõisted, millest on keerulisem aru saada – nagu näiteks laenude või säästude intressid. Nendel noortel, kes on pärit vaesematest peredest, on tavaliselt palju detailsemad ja pikaajalisemad finantsjuhtimiskavad ja -oskused kui jõukamate perede omadel. (Grant-Smith, *et al.*, 2016, pp. 803-806) Tihti juhtub ka nii, et noored õpivad enda vanemate sellistest vigadest, nagu laenude ja krediitide võtmine, üritades tulevikus neid vältida.

Ühe noorte kohta tehtava uuringu tulemused näitavad, et suurte laenude võtmine või hüpoteegi seadmine hirmutab noori, mis ajendab neid raha koguma. (Grant-Smith, *et al.*, 2016, p. 808) Ühtlasi huvitab teadlasi selliste noorte suhtumine pensioni.

On tehtud mitmeid uuringuid noorte suhtumisest pensioni: kas on piisav, kui suurt pensioni nad tahaksid tulevikus saada ja kas nad oleksid üldse nõus praegu maksma makse suurema pensioni saamiseks. Ühe uuringu kohaselt arvas 90% noortest, et pensionid on ebapiisavad. Samuti arvas enamik küsitletavatest, et pension peaks olema kaks korda suurem, kui see hetkel on. Antud uuring näitas ka seda, et kuigi noored soovisid paremat pensioni, ei olnud

nad nõus selle nimel kõrgemaid makse maksma. (Webley et al., 2001. pp. 549-550) Ehk noortel on soov saada kõrgemat pensioni tulevikus, kuid puudub soov maksta praegu rohkem selle nimel.

Furnham ja Goletto-Tankel (2002, pp. 603- 604) viisid läbi uuringu, kus otsiti seost demograafiliste muutujate (vanus, sugu, haridus), teadmiste ning hoiakute, säästmise ja pensionisüsteemi vahel Briti 16–21-aastaste laste valimis. Need noored, kellel on rohkem teadmisi pensionisüsteemist ja säästmisest, tegelevad ka ise rohkem säästmisega. Need noored aga kellel on vähem teadmisi või üldse puuduvad, ei tegele säästmisega üldse. Mida vanem ja haritum on noor, seda positiivsem on tema suhtumine säästmiskäitumisse. Mida vanem inimene on, seda positiivsemad on tema veendumused pensioni suhtes. Samuti sõltuvad veendumused pensioni kohta inimeste arusaamast säästmisest. (Furnham & Goletto- Tankel, 2002, pp. 611- 622) Noored ei näita alati samasugust arusaama nii säästmise kui ka pensioni suhtes.

Antud uuring näitas, et suhtumine säästmisse ja pensioni pole ühemõõtmeline ning hõlmab paljusid eraldiseisvaid tegureid. Noored näitasid rohkem mõistmist säästmise osas kui pensioni. See on tingitud sellest, et noored olid õpetatud säästma alates lapsepõlvest ja mõned olid säästnud mitmeid aastaid. Üle 95% osalejatest olid loonud konto, kuhu nad panid oma säästetud raha. Antud uuringus leiti, et nende kahe majandusküsimuse (säästmine ja pension) mõistmise ning hoiakute vahel esineb positiivne korrelatsioon ehk mõlema majandusküsimuse mõistmine on väga olulisel ja positiivsel viisil seotud. Osalejad arvasid, et riiklik pension ei ole piisav ning samuti leidsid nad, et pensioni teema on igav ja ei ole väärt seda, et nad oma praegusel elu perioodil seda käsitleksid. (Furnham & Goletto- Tankel, 2002, p. 623) Uuringu huvitavaks tulemuseks osutus ka see, et need noored, kes säästsid raha, arvasid, et kogumispensionisüsteem on üsna segane. See tulemus oli ootamatu, kuna see püstitas oletuse, et noored usaldavad riiki vähem ja soovivad oma edasist majanduselu võtta enda kätte. Need osalejad, kes peavad säästmist vajalikuks, arvasid ka, et vajavad tulevikus lisaks oma säästudele ka kogumispension, et maksimeerida oma sissetulek pensionil. (Furnham & Goletto- Tankel, 2002, pp. 623-624) Alati aga ei ole noortel võimalust tegeleda säästmisega.

Uuringu vastuste üldine trend oli see, et noorte arvates on säästmine nende vanuses mõttetu. Üliõpilaste võlgu käsitletavat uuringud toetavad seisukohta, et paljudel noortel puudub võimalus säästa raha, kuna tihtipeale on neil endil võlad. Noored inimesed ei arvesta

tulevikuga samal määral kui vanemad inimesed. Ootuspäraselt korreleerusid positiivselt säästmise eelistamise ja säästmise mõistmise hoiakud. Need kes olid aga segaduses säästmise vajadusega, ei saanud ka käsitletud majandusküsimustest eriti aru. Samuti sõltub positiivne suhtumine säästmisse vanusest – mida vanemad noored on, seda positiivsem on nende suhtumine. (Furnham & Goletto- Tankel, 2002, p. 624) Osa noori ei saa hästi aru pensionipoliitikast, mille tõttu ei osata sellesse õigesti suhtuda.

Säästmine ja pensionisüsteemi mõistmine on olulised ennustajad kahes majandusküsimuses. Pensionisüsteemi mõistmine näitab negatiivset hoiakut säästmiskäitumise suhtes. Pole oluline mõista säästmispoliitikat selleks, et suhtuda säästmisse positiivselt. Tõenäoliselt sellepärast, et pole vaja hästi aru saada majanduspoliitikast, et lihtsalt säästa raha. Mõlema majandusküsimuse mõistmine ennustab positiivset suhtumist kogumispensioni vajadusse. See on seletatav asjaoluga, et parema majandusliku mõistmisega inimesed teavad, et kogumispension on mugava pensionile jäämise eeltingimus. (Leiser & Ganin, 1996, p. 105) Samuti sõltub käsitletavate majandusküsimuste mõistmine inimeste vanusest.

Uuringu üheks oluliseks iseseisvaks muutujaks on vanus, mida kasutati, et arvestada näiteks säästmisega seotud hoiakute erinevate tegurite ennustajaid. Mida vanem inimene, seda teadlikum ja positiivsema hoiakuga ta tõenäoliselt on. Majanduse mõistmise keerukus suureneb koos vanusega ja tundub, et seda mõjutab kõige enam inimese tööelu ja sotsiaalne roll. Selles uuringus käsitleti mõistmist kui hoiaku ennustajat, mis võib käitumist prognoosida. Noored, kes tunnevad end tuleviku suhtes kindlalt ning näevad rohkem väeva pankade ja pensionide hoiusskeemide tundaõppimisel, suudavad paremat kui noored, kes on ebakindlamad. (Furnham & Goletto- Tankel, 2002, pp. 625-626) Positiivne suhtumine säästmise ja pensioni küsimustesse, sõltub kõige rohkem nende mõistmisest ning inimese vanusest.

Eelnevast järeldab lõputöö autor, et inimeste säästmiskäitumist mõjutavad mitmed erinevad tegurid, kuid peamist rolli mängib enesedistsipliini olemasolu või selle puudumine. Käitumisökonomika selgitab inimeste irratsionaalse käitumise olemasolu ja põhjuseid. Huvitav on uurida just noorte inimeste majandusliku käitumist (säästmise ja pensioni küsimuste mõistmine), kuna nemad on tuleviku ühiskonna rajajad.

1.2. Kogumispensioni mudelid ja nende seosed säästmiskäitumisega

Selles peatükis saab teada, kuidas jagatakse üldiselt Euroopa pensionisüsteeme ning milles seisnevad nende erinevused. Nende süsteemide peamised erinevused on kajastatud tabelis 1.

Tabel 1. Bismarcki ja Beveridge'i pensionisüsteemide peamised erinevused (Fenge & Scheubel, 2014; Altiparmakov, 2017; Pailer & Claude, 2008; Conde-Ruiz & González, 2018; Marier, 2012; Conde-Ruiz & González, 2016; Meyer, 2014; autori koostatud)

Kriteeriumid	Bismarcki süsteem	Beveridge'i süsteem
Pensionide finantseerimine	Töötavate põlvkondade sissemaksetest ehk sotsiaalkindlustusmaksetest	Kogunenud kapitalist valitsuse pakutavatest säästudest ehk maksutuludest
Pensionide väljamaksed	Väljamakse sõltub süsteemi tehtavatest sissemaksetest	Fikseeritud väljamakse sõltumata panustamisest süsteemi
Pensioni väljamaksete saajad	Pensioni väljamakseid saavad vaid need, kes panustasid süsteemi	Tegeleb vaesuse vastu võitlemisega ehk pensioni väljamakseid saavad kõik, sõltumata süsteemi panustamisest
Pensionitulu	Kindlustab nii madala kui ka kõrge kvalifikatsiooniga töötajatele piisavat pensionitulu	Tagab kõikidele minimaalse pensionitulu
Erapensionifondid	Erapensionifondide kasutamine on vähem levinud	Arenenud erapensionisüsteemid ja levinum eraviisiliste pensioniplaanide kasutamine
Riiklikud pensionid	Kulutab rohkem riiklikele pensionidele (SKP-st)	Kulutab vähem riiklikele pensionidele (SKP-st)
Erapensionid	Kulutab erapensionidele vähem	Kulutab erapensionidele rohkem
Säästmine	Kohustuslike sissemaksete rohkuse tõttu esineb vähem võimalusi oma finantside haldamiseks	Esineb rohkem võimalusi oma finantside haldamiseks
Tööhõive	Kõrgem, sest töötushüvitised sõltuvad praegusest sissetulekust	Madalam, sest töötushüvitised on fikseeritud

Euroopa sotsiaalkindlustussüsteemide võrdlus näitab märkimisväärseid erinevusi, kuid üldine liigitus kaheks põhisüsteemiks on endiselt võimalik. Kaks peamist süsteemi, mille alusel saab riiklikke pensionisüsteeme korraldada, on Beveridge'i ja Bismarcki süsteem (Kolmar, 2007, p. 649).

Beveridge'i pensionisüsteem on täielikult rahastatav süsteem, kus pensione makstakse välja valitsuse säästudest. Teine tüüp on töösuhtejärgne pensionisüsteem, milles töötavad põlvkonnad finantseerivad sama perioodi sissemaksetega pensionile jäävate põlvkondade pensione (vt tabel 1). (Fenge & Scheubel, 2014, p. 4) Bismarcki töösuhtejärgse pensionisüsteemi pensionid on proportsionaalsed nende sissemaksetega (Ebbinghaus & Wiss, 2001, p. 17). Bismarcki ja Beveridge'i süsteemidel esineb veel mitu erinevust.

Bismarcki süsteem põhineb peamiselt sotsiaalkindlustusmaksel ja Beveridge'i süsteemi rahastamine toimub maksutuludest (vt tabel 1) (Altiparmakov, 2017, p. 225). Bismarcki süsteem ulatub tagasi Saksa kantsleri Otto von Bismarcki juurde, kes Saksamaal kohustusliku tervisekindlustuse (1883) juurutamisega sillutas teed terviklikule sotsiaalkindlustussüsteemile. Bismarcki eesmärk oli võidelda sotsiaalsete rahutuste ja sotsialismiga ning nõrgestada majanduslikult ametiühingute ja kirikupõhiste tööliitude vabatahtlikku sotsiaalkindlustust. (Rohwer, 2008, p. 69) Bismarcki süsteemi iseloomustavad järgmised kolm punkti (Rohwer, 2008, p. 70):

- kindlustatud isikud on töötajad;
- rahastamine toimub sissemaksete kaudu, mis on astmestatud vastavalt sissetulekule;
- makstavad sissemaksed põhinevad palkadel.

Bismarcki süsteemi põhijoonteks on rahastamine sotsiaalkindlustusmaksete abil ning fikseeritud määrade asemel töötasuga seotud hüvitiste maksmine (Pailer & Claude, 2008, p. 172). Bismarcki süsteemi väljatöötatud üks peamisi funktsioone oli kindlustuse pakkumine sissetuleku vormis, mida makstakse teataval ettenägematutel asjaoludel, näiteks vanadus või puue (Hennessy, 2008, p. 108). Von Bismarcki kasutusele võetud süsteem on osamakseliste pensionidega jaotamise süsteem. See tähendab süsteemi, milles töötajate sissemaksete ja nende pensionide vahel esineb otsene seos. Bismarcki süsteemis arvutatakse vanaduspension, millele on töötajal õigus sissemaksete põhjal, mida ta on kogu oma elu jooksul teinud. Asjaolu, et pension sõltub sissemaksetest, pole mitte ainult õiglane, vaid loob ka sissemaksetele stiimuleid. Teisest küljest kui pension on kõikidel sama, on suurem stiimul mitte maksta ega töötada varimajanduses. (Conde-Ruiz & González, 2018, p. 3)

Kui arvestame põlvkondadevahelist mõõdet, saame eristada osamakselisi või sotsiaalkindlustusmaksetega pensionisüsteeme. Kui pensionisüsteem tagab tehtud sissemaksete ja kogunenud pensioni vastavuse, siis ütleme, et see süsteem on osamakseline. Vastupidi, kui süsteem tagab kõigile töötajatele ühesuguse pensioni sõltumata tehtud sissemaksetest, siis ütleme, et see on heaolusüsteem ja toob kaasa sissetuleku olulise ümberjaotumise (vt tabel 1). Nagu näeme, on Euroopa makstavate pensionisüsteemide vahel põlvkondadevaheline ümberjaotamine erinev. (Conde-Ruiz & González, 2018, p. 4) Seega esineb Beveridge'i ja Bismarcki süsteemides küllaltki palju erinevusi.

Beveridge'i süsteem on nimetatud William Henry Beveridge järgi, kes 1942. aastal esitas Briti parlamendile sotsiaalpoliitika kohta põhjaliku aruande. Aruanne sisaldas konkreetseid ettepanekuid tervikliku sotsiaalkindlustussüsteemi loomiseks, mis hõlmas sotsiaalkindlustuse vormide integreerimist, üldise tervishoiuteenuse loomist, sealhulgas tööõnnetuste kindlustust, peretoetuste kasutuselevõttu, kõrge ja püsiva tööhõive määra ning kaitset massilise tööpuuduse vastu. Beveridge'i tervishoiusüsteem on maailma tuntuim ning on Euroopas kasutusel. (Disney, 2006, p. 65) Beveridge'i tervishoiusüsteemi rahastab üldine maksusüsteem, kus kogu elanikkonnale antakse juurdepääs tervishoiuteenustele. Maksete kogusumma, millele patsiendil õigus on, ei ole mingil viisil seotud teenitud palga suurusega ja tervishoiuteenuseid pakutakse kõigile ilma ametliku kohustuseta eelnevalt tervishoiusüsteemis osaleda. (Busoi, 2010, p. 5) Võrreldes Bismarcki süsteemiga, on Beveridge'i süsteemil üsna erinevad iseloomustavad tunnused ja eesmärgid.

Iga mudeli eesmärgid on erinevad. Beveridge'i süsteem tegeleb vaesuse vastu võitlemisega, Bismarcki süsteem aga sissetulekute pensioniga asendamise või pikaajalise kindlustuse loomisega. (Conde-Ruiz & González, 2018, p. 4) Bismarcki süsteemid on loodud pakkuma nii madala kui ka kõrge kvalifikatsiooniga töötajatele piisavat pensionitulu. Beveridge'i pensionisüsteem püüab tagada minimaalse pensioni ja nõuab seetõttu väiksemaid sissemakseid, jättes keskklassidele võimaluse lisada oma pensionifondi erahoiuseid (vt tabel 1). (Marier, 2012, p. 328) Ühest küljest on Beveridge'i süsteemi ajalooliselt seostatud madalamate pensionikuludega SKT osas, võrreldes Bismarcki süsteemidega. Teisest küljest kipuvad Beveridge'i süsteemiga riikides olema paremini arenenud erapensionisüsteemid ning eraviisiliste pensioniplaanide kasutamine on levinum. Võib jälgida, kuidas Beveridge'i riigid kulutavad riiklikele pensionidele umbes 6% SKP-st, Bismarcki riigid aga keskmiselt üle 10% SKP-st. Beveridge'i süsteemiga riigid kulutavad erapensionidele palju rohkem kui

Bismarcki riigid: 3,5% võrreldes pisut alla 1% -ga (vt tabel 1). (Conde-Ruiz & González, 2016, pp. 462-465)

Seoses sellega, et Beveridge'i süsteemis nõutakse väiksemaid sissemaksid, on inimestele loodud hea võimalus säästa raha ja lisada oma pensionifondi erahoiuseid (Conde-Ruiz & González, 2016, p. 463). Antud süsteemis saavad inimesed rohkem säästa ja ennast eraviisiliselt kindlustada, ilma et oleks võimalik riske teistega jagada. Beveridge'i süsteemis on loodud kõik tingimused selleks, et mitte häirida inimeste säästuplaane või vähendada nende sissetulekut (vt tabel 1). (Meyer, 2014, p. 2) Seetõttu sobib nende inimeste jaoks Beveridge'i süsteem rohkem, kes säästavad raha personaalselt või erapensionifondide abil.

Bismarcki süsteemis esineb vähem võimalusi iseseisvaks säästmiseks, kuna inimesed peavad sunnitud tegema sissemaksid oma pensioni jaoks ja seetõttu on nende sissetulek madalam. Bismarcki süsteem sobib nende inimeste jaoks, kes ei tegele sageli piisavalt pikaajalise planeerimisega või kelle sissetulekud on liiga madalad, et raha säästa (vt tabel 1) (Meyer, 2014, p. 2). Kahjuks peavad inimesed harva vajalikuks raha kokku hoida või oma pensionisse vabatahtlikult investeerida.

Bismarcki mudeli puhul määratakse kindlustusmaksed protsendina palgast ja neid haldavad sõltumatud ravikindlustusfondid, mille valib iga inimene endale ise (Busoi, 2010, p. 5). Beveridge'i pensionisüsteemi iseloomustab proportsionaalne sissemaksete tegemine oma sissetulekust noores eas ja fikseeritud hüvitised vanemas eas, sõltumata eelnevast sissetulekust. Bismarcki pensionisüsteemis on seevastu individuaalsed pensionimaksed ja hüvitised seotud eelneva sissetulekuga. (Eckardt, 2005, p. 248) Beveridge'i pensionisüsteem on ümberjagatav (hädalised saavad rohkem kui vähem hädas olijad), Bismarcki pensionisüsteemis esineb seda vähem. Bismarcki süsteemi iseloomustab suurem tööhõive kui Beveridge'i, kuna esimese puhul sõltuvad töötushüvitised praegusest sissetulekust. Beveridge'i süsteem aga pakub fikseeritud töötushüvitisi (vt tabel 1). Beveridge'i süsteemis ei muutu ega sõltu individuaalne pensionihüvitis varasemast sissetulekust, samas kui Bismarcki süsteemis on individuaalne pensionihüvitis võrdeline tööealise töötasuga. (Jinno & Sekiguchi, 2018, pp. 1142-1145) Käsitletavatel süsteemidel olid alati üsna erinevad ülesanded.

Kui Bismarcki sissemaksesüsteem üritas rahuldada keskklassi, pakkudes piisavalt kokkuhoidu vanaduspõlve jaoks, siis Beveridge süsteem proovis samal ajal kaitsta ka rikkaimate ja vaesemate töötajate huvisid. Kõige vaesematel, kes süsteemi suurt panust ei pannud, oli õigus pensioni saada, kuna pensionid olid kõikidel ühesugused. Pakkudes

madalaid toimetulekutoetusi, on nende rahastamiseks vajalikud sissemaksed madalamad kui Bismarcki süsteemis ning seetõttu on rikkamatel töötajatel piisavalt varu, et nad saaksid pühendada osa oma sissetulekutest erasäästudele. Beveridge'i süsteemiga riikides on tavaliselt rohkem arenenud erapensionisüsteeme või on eraviisiliste pensioniplaanide kasutamine laialdasem (vt tabel 1). (Conde-Ruiz & González, 2018, p. 5)

Alati ei ole selge, millist süsteemi millisele Euroopa riigile määrata saab, sest ükski riik ei järgi üht kahest süsteemist puhtal kujul ja kõrvalekalded individuaalsete hüvede vahel võivad olla märkimisväärsed. Põhja-Euroopa riikidel on Beveridge'i süsteemiga tihedad sidemed, samas kui mandri keskel asuvates riikides on domineeriv Bismarcki süsteem. (Rohwer, 2008, p. 70) Vaatamata kõikidele käsitletavate süsteemide erinevustele, esineb Euroopas tendents nende kahe rahastamissüsteemi lähenemisest.

Kahe süsteemi omavaheline lähenemine riigi võrdluses on aja jooksul ilmne. Miks see lähenemine on toimunud? Nii Bismarcki kui Beveridge'i süsteemil oli kaks põhieesmärki. Esimene on vaesuse ja sissetulekute ebavõrdsuse probleemide lahendamine, sotsiaalse ühtekuuluvuse edendamine ja majanduse, kui terviku, tõhususe edendamine. Teine on üksikisiku turvalisuse parandamine ja tundmatute sotsiaalsete riskide leevendamine. See saavutati töötuse, tervishoiu ja pensionikindlustusega. Süsteemide loomisest alates on Euroopa majanduslik ja sotsiaalne kliima muutunud. See hõlmab ka demograafilisi muutusi. (Conde-Ruiz & González, 2018, p. 5) Rahvastiku vananemist peetakse üheks peamiseks probleemiks arenenud riikide jaoks (Fenge & Scheubel, 2014, p. 5). Euroopa Liidu riikide vananemisprotsess viib riikide pensionisüsteemide reformideni. Rakendatavad reformid annavad riikidele mitmeid tunnusoone, mis edendavad töötajate vaba liikumist, suurendavad pensionikindlustuse tõhusust ja on stiimuliks fiskaalliidu arendamisel. Seda mõõtmist arvestades saab teha vahet sissemakseliste süsteemide (või Bismarcki) ja tervisesüsteemide (või Beveridge'i) vahel. (Conde-Ruiz & González, 2018, p. 6)

Euroopa riikides kehtib järgmine riiklik pensioniskeem: töötajad maksavad osa palgast pensionide maksmiseks praegustele pensionäridele. Töötajad teevad seda seetõttu, uskudes, et pensionile jäädes saavad nad tulevastelt põlvkondadelt sama. Teisisõnu - järelmaksuga maksesüsteeme hoitakse aja jooksul põlvkondadevahelise kokkuleppe kaudu, mis tagab erinevate põlvkondade vahel sissetuleku ümberjaotatud pensionisüsteemi säilimise. Need süsteemid võimaldavad vanaduspensionitulu noortelt vanematele ümber jaotada, jagades riski mitme põlvkonna vahel. See on eelis, mida ei esine kogumispensionisüsteemides, kus

iga põlvkond vastutab oma pensionile jäämise eest ja võtab seetõttu potentsiaalselt ülemäärase riski. (Conde-Ruiz & González, 2018, p. 6)

Oodatava eluea pikenemine on viinud töötuse ja sõltuvuse perioodide pikenemiseni. Veelgi enam, muutused sündimuse määras on mõjutanud ka sotsiaalkindlustussüsteemi rahastamist. Sellega on kaasnenud elanikkonna vanuselise struktuuri muutus: üle 65-aastaste osakaal on suurenenud ja nooremate rühmade osakaal on vähenenud. Keskmise eluea pikenemise ja sündimuse vähenemise kombinatsioon toob kaasa vanaduspensioni määra kahekordistumise. Kuna rahvastiku püramiid on ümberpööratud, peavad sotsiaalkindlustusmaksjad toetama üha rohkem inimesi, kes enam süsteemi ei panusta. Seda Bismarcki süsteemis ei võetud arvesse. (Rohwer, 2008, p. 70) Mõlemas süsteemis esinevad oma puudused.

Beveridge'i süsteem on samuti demograafilise surve all. Tervishoiuteenuste osas on demograafilised muutused üha suuremaks koormaks maksutuludele nii kvantitatiivselt (vanemad ja haigemad inimesed) kui ka kvalitatiivselt (kulukamad meditsiiniteenused ja tehnoloogia). Ideaalne pensionisüsteem sellises majandusliidus nagu Euroopa Liit oleks ühtne süsteem. Teisisõnu toimub eri riikide pensionisüsteemide lähenemine aja jooksul edusammuna ühise süsteemi olemasolu suunas. Optimaalne rahandusruum eeldab töötajate vaba liikumise ja fiskaalliidu olemasolu edendamist. Kahtlemata aitab ühtne pensionisüsteem kaasa töötajate vabale liikuvusele ja on väga oluline samm maksuliidu poole. (Conde-Ruiz & González, 2018, p. 6) On veel ebaselge, kui kaugemale lähenemine jõuab. Kuid üks asi on kindel – seni, kuni Euroopa riikide elatustasemed on erinevad, ei saa täielikku lähenemist realistlikult oodata. (Rohwer, 2008, p. 71)

Eelnevast järeldab lõputöö autor, et Bismarcki süsteem sobib rohkem nende inimeste jaoks, kes ei tegele säästmisega ja ei mõtle pensioni peale. Beveridge süsteem omakorda on sobilik nendele, kes tegelevad pikaajalise planeerimisega ja panevad raha kõrvale. Vaatamata sellele, et Bismarcki ja Beveridge'i süsteemid on erisugused, on nad aegade jooksul jõudnud küllaltki palju sarnasemaks muutuda. Kuigi täielik lähenemine pole lähiajal reaalne, liiguvad süsteemid selle poole, et hakata teineteise puudusi täiendama ning moodustada Euroopa Liidus ühist maksusüsteemi.

2. FINANTSKOLLEDŽI ÜLIÕPILASTE SÄÄSTMISKÄITUMINE

2.1. Uuringu meetodika, protsess ja valim

Töös kasutatakse kvalitatiivset uurimismetoodikat. Kvalitatiivse uurimisviisi puhul uuritakse toimuva sisu ja vastatakse küsimustele miks ja kuidas (Hirsjärvi, *et al.*, 2010, lk 126–128). Autor valis kvalitatiivse lähenemise, et mõista, kuidas noored mõtlevad ja millised tegurid nende otsuseid mõjutavad, mida kvantitatiivsega nii hästi mõõta ei saa.

Töös kasutatakse eesmärgipärast valimit, mis tähendab, et objektid valitakse valimisse mingi sisulise kriteeriumi alusel (Õunapuu, 2014, lk 150). Sellest tulenevalt kaasati valimisse üliõpilasi, keda hakatakse intervjuuerima. Autor valis uurimiseks just Sisekaitseakadeemia finantskolledži I, II ja III kursuse tudengeid, sest kõikide noorte seast on üliõpilased haritumad ja sellepärast mõistavad nad rohkem ühiskonna toimimist ja nende õpingud on majandusliku suunitlusega. Isikute intervjueerimisel lähtub autor mugavusvalimist ning intervjueerib konkreetseid isikuid, kellega õnnestus saada parem kontakt ning kes andsid oma nõusoleku, kuid samas jälgiti ka seda, et esindatud oleksid erinevad soo- ja vanuserühmad. Mugavusvalimi puhul toimub liikmete valimine „mugavalt“, autori jaoks kergesti kättesaadavatest huvialustest, näiteks kursusekaaslastest (Õunapuu, 2012). Uuringu käigus intervjueeritakse 21-31aastaseid tudengeid, kes õpivad finantskolledžis nii maksunduse kui ka tolli erialal. Intervjueeritavateks valiti kokku kaheksa üliõpilast, kellest neli on naissoost ja neli meessoost isikut. Igalt kursuselt valis autor kaks (üks mees ja üks naine) maksunduse ja kaks tolli eriala omandavat üliõpilast. Kaks nais- ja kaks meessoost inimest töötavad ja ülejäänud on töötud.

Andmekogumismeetodina kasutati kvalitatiivseid poolstruktureeritud intervjuusid. Poolstruktureeritud intervjuus saab muuta küsimuste järjekorda ja lisada täpsustavaid küsimusi (Rootalu, 2014). See on kvalitatiivne andmekogumismeetod, mis võimaldab andmetele kergelt ligipääsu ning tervikpildi saamise võimalust (Laherand, 2008, lk 153).

Intervjuude eesmärgiks on koguda andmeid selle kohta, kuidas suhtuvad üliõpilased säästmisse, kas nad tegelevad sellega ning mida nad arvavad kohustuslikust kogumispensioni reformist. Sisekaitseakadeemia finantskolledži tudengite intervjuu küsimused on toodud töö lisa. Esmalt selgitati intervjuuga välja üliõpilaste suhtumist

säästmisse ja nende säästmiskäitumist. Sellele järgnesid küsimused välistegurite mõju säästmisele, ebavajalike ostude tegemise, enesekontrolli ning pensioni kohta ja seejärel küsiti tudengite arvamust kohustusliku kogumispensioni reformi kohta. Kaks intervjuud viis autor läbi tudengitega isiklikult kohtudes ning kuus intervjuud viidi läbi Skype'i teel. Intervjuude kestus oli 40 minutit kuni tund ja kümme minutit. Intervjuude andmine oli anonüümne ja sellepärast nendele viitamisel kasutatakse märksõnu „Intervjuu 1” kuni „Intervjuu 8”. Intervjuud toimusid ajavahemikus 06.03.- 30.04.2020.

Andmeanalüüsimetodina kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi ning induktiivset ehk andmetest lähtuvat kategooriate loomist. Induktiivne lähenemine aitab kõige paremini mõista uurimises osalejate mõttemaailma (Kalmus, *et al.*, 2015). Uuringus kasutati induktiivset kodeerimist ja kategoriseerimist. Kodeerimise abil tekkisid avatud koodid. Avatud koodid tuletati otse tekstist ja seejärel jagati kategooriateks.

2.2. Uuringu tulemused

2.2.1. Üliõpilaste säästmiskäitumist iseloomustavad tunnused

Käesolevas alapeatükis analüüsitakse uuringu käigus tehtud intervjuusid ning esitatakse intervjuude analüüsi tulemusi üliõpilaste säästmiskäitumist iseloomustavate tunnuste kohta.

Intervjuude kodeerimisel tekkis 13 peamist kategooriat. Tabelis 2 on kajastatud kuus esimest kategooriat, mis iseloomustavad tudengite säästmiskäitumist.

Tabel 2. Kategooriate ja koodide loetelu üliõpilaste säästmiskäitumist iseloomustavate tunnuste kohta (koostatud autori poolt intervjuude põhjal)

Kategooria	Kirjeldus
1. kategooria "Säästmise olemus"	Raha kogumine millegi kasuks; kaasasündinud talent; konkreetse summa või protsendi tulust igakuiselt kõrvale panemine; raha pidev kokkuhoidmine; raha tagasihoidlik ja mõistlik kasutamine
2. kategooria "Üliõpilaste suhtumine säästmisse"	Võimaluse korral peab igaüks raha säästma; positiivne suhtumine; raha säästmine on vajadus; tõsine suhtumine; kindel ja turvaline tulevik; esineb soov raha säästa; säästmine on oluline; säästmine peab olema mõistlikes piirides; säästmine ei ole mõistlik, mõistlik on investeerida
3. kategooria "Üliõpilaste säästmiskäitumine"	Säästetakse; plaanis on terve elu raha säästa; plaanis on säästa pensioniks
4. kategooria "Säästmise põhjused"	Lapsepõlv; vanus ja finantsolukord; kogenud inimesed; iseseisev elu; koolis ja ülikoolis õpitud teadmised ning raamatud; vanemate õpetussõnad; elukogemus; juutlik maailmavaade; vajadus kallimate asjade ostmiseks
5. kategooria "Üliõpilaste säästmismetodid- ja viisid"	Telefoni rakendused; teise pangakonto (hoiuskonto) loomine; säästude peamisel pangakontol hoidmine; kogutud raha sulas hoidmine; igakuine raha kõrvale panemine; eelarve planeerimine; iseseisev pensioniks raha säästmine; sihtide seadmine; konkreetse % sissetulekust kõrvale panemine; investeerimine kinnisvarasse; II ja III pensionisambaga liitunud olemine; kõikide kulutuste kirja panemine; üleliigsete kulutuste vältimine; SEB panga kogumissüsteem „Digikassa“; sooduskupongite kasutamine ja osalemine sooduskampaaniates
6. kategooria "Raha säästmise otstarbe"	Hädavajalikuks olukorraks valmisolek; kindlustundeks; reisile minekuks; korteri sissemakseks; pensioniks; oma laste ja lastelaste jaoks; tulevikuks; vajalike või kallimate asjade ostmiseks; hobideks; magistriõppe jaoks välismaal; heategevuseks; oma perekonna ülal pidamiseks

Esimese kategooria „Säästmise olemus” all töid intervjueritavad välja viis erinevat koodi (vt tabel 2). Küsitletavate jaoks on säästmine: raha kogumine millegi kasuks, kaasasündinud talent, konkreetse summa või protsendi tulust igakuiselt kõrvale panemine, raha pidev kokkuhoidmine ning raha tagasihoidlik ja mõistlik kasutamine.

Teise kategooria „Üliõpilaste suhtumine säästmisse” all toodi välja üheksa erinevat säästmisse suhtumise viisi (vt tabel 2). Kõikidel küsitletavatel on säästmisse positiivne suhtumine. Intervjueeritavad tõid välja selliseid mõisteid seoses raha säästmisega nagu soov ja vajadus. Raha kõrvale panemist käsitleti kui vajadust, kuid leidis ka neid, kellel esines soov seda teha. Küsitletavate arvamusel peab iga inimene raha säästma, sest alati peab olema valmis ettenägematuteks olukordadeks, nagu näiteks töö kaotamine. Mõned intervjueeritavatest on arvamusel, et raha säästmine kindlustab nendele turvalist tulevikku. Küsitletavad suhtuvad säästmisse põhimõtteliselt ühte moodi ehk positiivselt ja tõsiselt ning arvavad, et see on oluline. Vastajate hulgas esines ka arvamus, et säästmine peab olema mõistlikkuse piirides. Tema vastuseks küsimusele suhtumisest raha säästmisse oli:

„Mõned säästavad raha väga palju piirates paljudes aspektides oma elu, seega nad ei saa täies mahus seda nautida” (Intervjuu 5).

Tema arvates säästma küll peab, aga ei tohi ka piirata oma soove midagi osta. Samuti toodi välja ka sellise mõtte, et lihtsalt raha säästmine ehk kõrvale panemine ei ole mõistlik. Mõistlik on tema arvates seda investeerida. Seda väidet selgitati järgnevalt:

„Inflatsioon – kui raha ei tööta, siis iga aasta saab see odavamaks inflatsiooni protsendile. Näiteks kümme eurot praegu ja kümme eurot viie aastat pärast on juba erineva väärtusega” (Intervjuu 6).

Antud koodidest tuleneb ka vastus uurimisküsimusele: „Kas ja miks mõtlevad tudengid säästmisele?”. Üliõpilased mõtlevad säästmisele sellepärast, et arvavad, et elus võib iga hetk juhtuda situatsioon, mis nõuab rahalisi kulutusi ja selleks peab olema valmis.

Kolmanda kategooria „Üliõpilaste säästmiskäitumine” all avaldasid küsitletavad kolm peamist säästmiskäitumise viisi (vt tabel 2). Absoluutselt kõik vastajad säästavad igakuiselt raha. Küsitletavatel on plaanis säästa raha terve oma elu ning samuti plaanivad nad säästa seda just pensioniks. Intervjuudes toodi välja ka sellist mõtet, et säästmine ei ole mõistlik. Intervjueeritav, kes selle väite esitas, teeb seda ikkagi. Antud asjaolu selgitas ta järgmiselt:

„Kui palk oleks suurem ja saaks säästa päris palju raha, siis investeeriks kindlasti, praegu lihtsalt panen raha arvele ja vaatan, kui aeglaselt minu raha saab odavamaks” (Intervjuu 6).

Hetkel ta lihtsalt säästab raha, sest soovib seda tulevikus investeerida millekski.

Neljanda kategooria "Säästmise põhjused" all töid vastajad välja üheksa erinevat põhjust ehk koodi (vt tabel 2). Küsitletavatel tuleneb säästmise harjumus näiteks lapsepõlvest. Seda kommenteeriti järgnevalt:

„Kui mulle lapsena anti raha, siis ma ei kulutanud kohe tervet summat, vaid ainult mingit osa ja ülejäänud säästsin. Ma olen lihtsalt alati mõelnud tuleviku peale” (Intervjuu 1).

Kui intervjuueerija täpsustas, kas teda on niimoodi õpetanud käituma vanemad, siis küsitletav vastas:

„Mul pole kunagi olnud vanematega mingisuguseid jutte raha kohta ja nad pole õpetanud mind niimoodi rahaga ümber käima” (Intervjuu 1).

Järgnevalt ütles intervjuueeritav, et tema vanemad on samuti alati raha säästnud, millest saab järeldada, et vaatamata sellele, et inimene pole saanud antud teema kohta õpetussõnu vanematelt, on ta jälginud nende käitumist ja teinud samamoodi. Intervjuueeritavad väitsid ka, et nende säästmiskäitumise harjumus tuleneb just vanemate õpetussõnadest. Vanemate hariduslikud ja rahandusalased teadmised ning vanemate ja laste vaheliste rahaliste suhete kvaliteet mõjutavad noorte rahalisi oskusi, teadmisi ja käitumist. Sageli saavad inimesed rahaga seotud õppetunde juba lapsepõlves. Samuti tõi küsitletav välja säästmiskäitumise tekkimise põhjuseks vanust ja hetkelist finantsolukorda. Tema sõnul alustas ta raha säästmist alles praegu, sest noorena ei suhtunud sellesse tõsiselt (Intervjuu 2). Antud intervjuueeritava vastustest saab järeldada, et tema raha säästmise harjumuse edukus tuleneb just vanusest.

Intervjuueeritavad töid välja oma säästmisharjumuse tekkimise põhjusteks koolis ja ülikoolis õpitud teadmised ning raamatud ja elukogemuse. Veel töid intervjuueeritavad välja selliseid säästmiskäitumise tekkimise põhjuseid nagu kogunud inimeste soovitude kuulamine, nende vigadest õppimine ning iseseisev elu ehk ettetulnud eluviis. Samuti toodi välja veel selliseid säästmisharjumuse tekkimise põhjuseid nagu juutlik maailmavaade ja pidev vajadus kallimate asjade ostmiseks.

Viienda kategooria „Üliõpilaste säästmismeetodid- ja viisid" all töid intervjuueeritavad välja 15 erinevat raha säästmise meetodit ja viisi (vt tabel 2). Intervjuueeritavad ütlesid, et nendele aitavad säästa raha erinevad telefoni rakendused, kus nad saavad panna kirja kõik oma kulutused, seada endale sihte jne. Küsitletavad vastasid, et kas hoiavad kõik oma säästetud raha oma peamisel pangakontol või on spetsiaalselt loonud teise pangakonto (ehk hoiukonto), kuhu nad panevad igakuiselt raha kõrvale. Intervjuueeritavad on arvamusel, et

raha tuleb säästa just igakuiselt ehk regulaarselt, sest muidu ei tule säästmisest midagi välja. Mõned intervjuueeritavatest vastasid, et hoiavad sääste sularahana panga asemel. Põhjenduseks toodi, et kui nad ei näe rahasummat kontol, siis neil ei teki ka kiusatust kulutada, mis viib omakorda raha säästmiseni.

Intervjuueeritavad ütlesid, et neid aitab raha säästmisel sihtide seadmine ehk nad püstitavad endale iga kuu eesmärgiks koguda konkreetset summat, tänu millele ei kuluta üleliigselt raha. Samuti tõid vastajad välja sellise säästmismeetodit nagu konkreetse % sissetulekust kõrvale panemine ehk kui nad saavad oma tulu kätte, panevad nad kohe sellest teatud protsendi (5-70%) kõrvale, kas siis hoiukontole või sulas. Mõned intervjuueeritavad soovivad oma säästetud raha kinnisvarasse investeerida. Hetkel koguvad nad raha korterite ostmise esimeseks sissemaks. Üks vastajatest arvab:

„Tahan investeerida ja selleks peab olema algkapital. Kõige parem viis investeerida – korterid” (Intervjuu 6).

See vastus näitab, et osa inimeste arvates on parem viis raha säästmiseks investeerimine.

Intervjuude vastustest tuleneb, et parim viis raha säästa on planeerida oma eelarvet. Küsitletavad väidavad, et nendele aitab raha säästmisel kõikide kulude kirja panemine ja üleliigsete kulutuste vältimine. Mõned küsitletavad eelistavad säästa raha pensioniks iseseisvalt mitte pensionifondide abil. Üks vastajatest seletab nii:

„Nii palju kui ma tean, kui inimene sureb varem pensionile minekut, siis kõik tema pensioniks (I ja II pensionisamba abil) kogutud raha läheb riigile ehk põhimõtteliselt säästab inimene terve elu raha oma pensioni jaoks, aga juhul, kui ta sureb enne pensionile minekut, läheb see riigile. Sellepärast on minu arvates mõistlikum koguda pensioniks raha iseseisvalt (näiteks teha teine pangakonto pensioniraha jaoks), mitte riigi abil” (Intervjuu 1).

Teise vastaja arvates ei ole kohustuslik kogumispension piisav ja sellepärast hakkab ta tulevikus lisaks sellele veel iseseisvalt pensioniks raha koguma. Intervjuueeritavad arvavad, et üks hea viis pensioni jaoks säästude kogumiseks on olla liitunud II pensioni sambaga ja mainiti ka, et pensioni raha kogumiseks tuleb olla liitunud nii II kui ka III pensionisambaga. Toodi välja ka sellist raha säästmise viisi nagu SEB panga kogumissüsteem „Digikassa”, mis kujutab endast pangakontot, kuhu koguneb raha iga kaardiga tehtud maksest. Kaardimakse summa ümardatakse järgmise täiseuroni ning ümardatud ja makstud summade vahe kantakse arvelduskontolt kogumishoiusele (SEB, 2020). Veel üheks säästmisviisiks

intervjueeritavate arvates on erinevate sooduskupongite kasutamine ja osalemine sooduskampaaniates.

Ehk üliõpilased kasutavad oma säästude tegemiseks selliseid viise nagu: telefoni rakendused; teise pangakonto (hoiuskonto) loomine; säästude peamisel pangakontol hoidmine; kogutud raha sulas hoidmine; igakuine raha kõrvale panemine; eelarve planeerimine; iseseisev pensioniks raha säästmine; sihtide seadmine; konkreetse % sissetulekust kõrvale panemine; investeerimine kinnisvarasse; II ja III pensionisambaga liitunud olemine; kõikide kulutuste kirja panemine; üleliigsete kulutuste vältimine; SEB panga kogumissüsteem „Digikassa“; sooduskupongite kasutamine ja osalemine sooduskampaaniates Nendest koodidest tuleneb vastus neljandale uurimisküsimusele: „Milliseid viise kasutavad üliõpilased oma säästude tegemiseks?“.

Kuuenda kategooria „Raha säästmise otstarbe“ all tekkis 12 koodi, mis näitavad milleks intervjueeritavad kas praegu säästavad või on nendel tulevikus plaanis raha koguda (vt tabel 2). Vastajad ütlesid, et koguvad raha selleks, et olla valmis hädavajalikuks olukorraks (näiteks töö kaotamine). Samuti säästavad küsitletavad raha tulevikuks selleks, et nendel oleks tulevikus kindlustunne ning võimalus perekonda ülalpidada.

Nagu on uuringus eespool juba mainitud, koguvad intervjueeritavad raha esimeseks sissemaks korteri ostmise jaoks. Samuti on vastajatel plaanis koguda tulevikus raha oma pensioni jaoks. Seda nad kommenteerivad järgmiselt:

„Kui 40+ olen, siis hakkaksin küll, sest kohustuslik kogumispension ei ole minu arvates piisav“ (Intervjuu 4).

„Arvestades ka seda, milline on meil pensionisüsteem riigis, siis tuleb arvestada sellega, et pensioni ma ei näegi“ (Intervjuu 5).

Ühel intervjueeritaval on plaanis tulevikus koguda raha oma laste ja lastelaste jaoks. Tema selline soov tuleneb sellest, et tema vanemad on kogunud raha tema jaoks ja praegu säästavad seda tema väikse õe jaoks. Samuti koguvad intervjueeritavad raha selleks, et osta õigel momendil vajalikke või suuremaid ehk kallimaid asju ilusa hinna eest, reisile minekuks, oma hobideks, heategevuseks ja magistriõppe jaoks välismaal.

2.2.2. Üliõpilaste enesekontrolli olemasolu ja seda mõjutavad tegurid

Selles alapeatükis analüüsitakse uuringu käigus tehtud intervjuusid ning esitatakse intervjuude analüüsi tulemusi üliõpilaste enesekontrolli olemasolu ja seda mõjutavate tegurite kohta. Tabelis 3 on kajastatud kategooriad 7-10, mis iseloomustavad tudengite enesekontrolli.

Tabel 3. Kategooriate ja koodide loetelu üliõpilaste enesekontrolli ja seda mõjutavate tegurite kohta (koostatud autori poolt intervjuude põhjal)

Kategooria	Kirjeldus
7. kategooria "Välitegurite ja stressi mõju säästmisele"	Esineb allahindluste mõju; ostude tegemine halba tuju ja stressi puhul; reklaami mõju esineb harva; mõlema mõju ei ole suur; stressirohkes seisundis raha ei kulutata; reklaami mõju ei esine; mõjutavad ettenähtamatud olukorrad
8. kategooria "Enesekontrolli probleemide olemasolu"	Esineb probleeme; ei esine probleeme; probleeme esineb harva
9. kategooria "Ebavajalikke ostude tegemine"	Ebavajalikke asju ei osteta; ebavajalikke asju ostetakse harva
10. kategooria "Kas ja kuidas võideldakse ebavajalikke ostude tegemisega"	Ei võidelda; võideldakse; ostunimekirja koostamine; küsitakse endalt üle, kas tõesti vajatakse seda; ostetakse mõttetute asjade asemel vajalikke; aitab sport, filmid, kokandus või looduses jalutamine; eesmärkide seadmine; soovide taltsutamine; kulutuste planeerimine

Seitsmenda kategooria „Välitegurite ja stressi mõju säästmisele” all tõid vastajad välja seitse koodi (vt tabel 3). Intervjueeritavad väidavad, et reklaami mõju esineb nendele väga harva või ei esine üldse ning et pigem mõjutavad neid ostma asju allahindlused, aga ka nendega soetavad seda, mida nad tegelikult vajavadki. Antud uuringu tulemustest saab järeldada, et intervjueeritavatel ei esine suuri probleeme enesekontrolliga.

Intervjueeritavad vastasid, et teevad oste stressi ja halva tuju puhul. Tavaliselt on need toiduained, aga mõnikord ka asjad, mis osutuvad hiljem kas vajalikuks või mitte. Sellest saab järeldada, et inimesi mõjutab tegema kulutusi rohkem stress kui reklaam ning küsitletavatel esineb probleeme enesekontrolliga just stressi puhul. Ainult üks intervjueeritavatest väitis, et ta ei tee üleliigseid kulutusi reklaami ega stressi mõjul. Samuti tõid küsitletavad välja, et kõige rohkem mõjutavad nende kulutusi ettenähtamatud olukorrad nagu näiteks auto katki minek.

Kaheksanda kategooria „Enesekontrolli probleemide olemasolu” all tõid intervjueeritavad välja kolm erinevat arvamust seoses sellega, kas nendel esineb probleeme rahalise enesekontrolliga või mitte (vt tabel 3). Mõned küsitletavad vastasid, et nendel esineb probleeme rahalise enesekontrolliga. Antud asjaolu kommenteeriti järgmiselt:

„Peale pikema säästmisperioodi otsustan, et aitab ennast rahaliselt piirata, sest elu on üks”
(Intervjuu 2).

Ülejäänud intervjueeritavad vastasid, et nendel esineb probleeme rahalise enesekontrolliga kas väga harva või ei esine üldse. Nendest vastajatest, kes väitsid, et nendel ei esine probleeme rahalise enesekontrolliga, mõned on öelnud, et teevad oste stressirohketes seisundites. Ehk nad vastasid veendumult, et nendel pole probleeme enesekontrolliga, kuid samas teevad ebavajalikke oste oma heaolu tõstmiseks.

Üheksanda kategooria „Ebavajalikke ostude tegemine” all kujunes kaks erinevat koodi (vt tabel 3). Vastajad ütlesid, et ostavad mõnikord ebavajalikke asju, aga seda juhtub väga harva. Varem nad tegid seda sagedamini, aga vanusega on see probleem muutunud vähem märgatavaks. Samuti väitsid intervjueeritavad, et ei kuluta raha ebavajalikke ostude peale ja isegi stressirohketes situatsioonides kulutavad raha ainult nende jaoks vajalikke asjade peale. Sellest saab järeldada, et intervjueeritavatel esineb küll probleeme enesedistsipliiniga, aga vähesel määral.

Kümnenda kategooria „Kas ja kuidas võideldakse ebavajalikke ostude tegemisega” all tekkis üheksa koodi (vt tabel 3). Intervjueeritavad vastasid, et võitlevad ebavajalikke ostude tegemisega. Võitlemisviisideks tõid nad välja kulutuste planeerimist, mille hulka kuulub ka ostunimekirja koostamine, mõttetute asemel vajalikke asjade ostmist, eesmärkide seadmist (konkreetses summas kogumist), sportimist, filmide vaatamist, kokandust ja looduses jalutamist. Samuti tõid vastajad välja sellised võitlemise meetodeid, nagu endalt üle küsimine,

kas tõesti vajatakse seda asja või mitte ning oma soovide taltsutamine. Samuti väitsid mõned intervjuueeritavad, et ei võitle sellega, kuna praegu ei tekita see nendele probleeme.

2.2.3. Üliõpilaste suhtumine pensioni ja kohustusliku kogumispensioni reformi

Selles alapeatükis analüüsitakse uuringu käigus tehtud intervjuusid ning esitatakse intervjuude analüüsi tulemusi üliõpilaste suhtumise pensioni ja kohustusliku kogumispensioni reformi kohta.

Tabelis 4 on kajastatud kategooriad 11-13, mis iseloomustavad tudengite suhtumist pensioni ja kohustuslikku kogumispensioni reformi.

Tabel 4. Kategooriate ja koodide loetelu üliõpilaste suhtumise pensioni ja kohustusliku kogumispensioni reformi kohta (koostatud autori poolt intervjuude põhjal)

Kategooria	Kirjeldus
11. kategooria "Kas üliõpilased mõtlevad pensioni peale või mitte"	Mõeldakse; ei mõelda
12. kategooria "Pensioniks säästude kogumise aeg"	Praegu on vara; alates 30. eluaastast; esimesest palgast; kui lõpetatakse õpinguid ja töötatakse stabiilselt; ei ole vaja säästa pensioniks; siis, kui on kõik „mugavaks” eluks ostetud
13. kategooria "Üliõpilaste suhtumine reformi"	Pooldatakse kohustusliku kogumispensioni vabatahtlikuks muutmist; praegu jäädakse liitunuks; ebakindlus tuleviku suhtes; segaduses pensioniraha tulumaksustamisest; väljumise vajaduse korral tahetakse hiljem uuesti liituda; väljumise vajaduse korral hakatakse iseseisvalt raha pensioniks säästma; ei pooldata kohustusliku kogumispensioni vabatahtlikuks muutmist; jäädakse alati liitunuks; neutraalne suhtumine; kindlasti väljutakse

Üheteistkümnenda kategooria „Kas üliõpilased mõtlevad pensioni peale” all moodustus kaks koodi (vt tabel 4). Küsitletavate vastused jagunesid kaheks: esines neid, kes mõtlevad praegu pensioni peale ning ka neid, kes ei tee seda. Sellised mõtted on neil tekkinud seoses kohustusliku kogumispensioni reformiga.

„Mõtlen ja väga hästi saan aru, et meie poliitiline, kliima ja sisekliima olukord ei anna mulle võimalust minna pensionile, aga väga loodan, et solidaarsuse baasil pensionisüsteem töötab

hästi edasi ka. Mõtted tulevad ainult siis, kui mingi suur uudis tuleb või riigis midagi toimub, mis on seotud majandussüsteemiga ja pensioni rahaga, mida ma juba praegu maksan fondisse'' (Intervjuu 6).

Sellest saab järeldada, et osa üliõpilasi mõtleb juba oma vanuses pensioni peale ning säästmise ja pensioni küsimuste mõistmise ning käitumise vahel esineb positiivne seos. Mõned intervjuueeritavatest ei mõtle oma vanuses pensioni peale. Antud asjaolu seletavad nad sellega, et on veel liiga noored ja ei ole kindlad tuleviku suhtes.

Küsitletavad näitasid rohkem tegutsemist säästmise, kui pensioni küsimuses. See on tingitud sellest, et noored olid õpetatud säästma alates lapsepõlvest ja mõned olid säästnud mitmeid aastaid. Nendest koodidest tuleneb vastus teisele uurimisküsimusele: „Kas ja miks tegelevad tudengid pensioniks säästmisega?“. Praegu koguvad nad pensioniks raha vaid tänu kohustuslikule kogumispensionile. Mõned küsitletavatest plaanivad tulevikus koguda raha pensioniks ka iseseisvalt, kuid praegu nad veel sellega ei tegele, kuna praegu on nendel teised raha kogumise eesmärgid.

Kaheteistkümnenda kategooria „Pensioniks säästmise kogumise aeg’’ all tekkis kuus koodi (vt tabel 4). Nagu on uuringus eelnevalt mainitud, arvab osa küsitletavatest, et praeguses nende vanuses on veel vara säästa raha pensioniks. Intervjuueeritavad vastasid, et nende arvates tuleb hakata säästma raha pensioniks kas alates esimesest palgast või kui nad lõpetavad oma õpinguid ja hakkavad stabiilselt tööl käima. Kaks vastajat on arvamusel, et tuleb hakata säästma pensioniks alates 30. eluaastast ning üks nendest on praegu 31aastane ja tema vastustest tuleneb, et praegu ta kogub raha oma kinnisvara soetamiseks, kus hakkab pensionieas elama. Ehk ta on juba hakanud säästma raha oma pensioni jaoks. Üks intervjuueeritavatest vastas:

„Ei ole vaja säästa pensioniks. Kui me lihtsalt säästame, siis kaotame palju raha (inflatsiooni tõttu). Peame investeerima’’ (Intervjuu 6).

Tema arvates tuleb pensioniks raha mitte säästa, vaid investeerida seda ning ta juba tegeleb sellega, et kogub raha investeerimise algkapitaliks. Samuti on intervjuueeritavad maininud, et pensioniks tuleb hakata koguma raha siis, kui on praeguseks mugavaks eluks kõik ostetud (auto, kinnisvara jne).

Tudengite arvates peaks pensioniks sääste koguma alates 30. eluaastast või alates sellest hetkest, kui saadakse stabiilne töökoht ja ostetakse kõik vajalikud asjad eluks. Kirjeldatud

koodidest tuleneb vastus kolmandale uurimisküsimusele: „Millal peaks tudengite arvates koguma pensioniks sääste?”.

Kolmeteistkümnenda kategooria „Üliõpilaste suhtumine reformi” all moodustus kümme koodi (vt tabel 4). Vastajate arvamus jagunes kaheks. Esines neid, kes pooldab kohustusliku kogumispensioni vabatahtlikuks muutmist ja raha varasemat väljavõtmist. Eelkõige pooldavad nad antud reformis valikuvõimaluse olemasolu.

Ainult üks vastaja on seisukohal, et kui võetakse antud seadusemuudatus vastu, siis ta kindlasti väljub II pensionisambast. Antud seisukohta seletas ta järgmiselt:

„Kindlasti väljun, sest ei taha, et keegi kasutaks ja kontrolliks minu raha. Kui raha on, siis pean kontrollima ja investeerima seda ise” (Intervjuu 6).

Intervjueeritavad väljendasid ka neutraalset suhtumist käsitlevasse reformi. Seda seletati järgmiselt:

„Kui riik otsustas selle poolt, siis olid tal selleks läbimõeldud põhjused ning spetsialistide arvatest oli see mõistlik. Minu poolest oleks seda pidanud kuidagi teistmoodi organiseerima, seada ikka mingid piirangud, et teatud summa peaks ikka jääma ja jälle juurde koguma, sest paljud inimesed tahavad nullini raha sealt välja viia ning pole õrna aimugi, mida nad sellega teevad” (Intervjuu 5).

Hetkel ta ei mõtle selle reformi peale ja sellepärast ei ole selle poolt ega vastu. Osa vastajatest ei poolda kohustusliku kogumispensioni vabatahtlikuks muutmist. Nende arvates on kogumispension mugava pensionile jäämise eeltingimus. Intervjueeritavad väidavad, et kui võetakse kohustuslikku kogumispensioni seadusemuudatus vastu, siis nemad jäävad ikkagi sellega liitunuks. Samuti vastasid nad, et võib olla tulevikus muudavad nad oma otsust ja võtavad kogutud raha välja enne pensionile minekut.

Mõned küsitletavad vastasid, et jäävad kindlasti II pensionisambaga liitunuks. Nende arvates on kohustuslik kogumispension hea sissetuleku lisa pensioniks. Intervjueeritavad avaldasid ka ebakindlust oma tuleviku suhtes, mis väljendub segaduses riigi pensionisüsteemi ja kohustusliku pensioni seadusemuudatuse osas.

„Arvestades ka seda, milline on meil pensionisüsteem riigis, siis tuleb arvestada sellega, et pensioni ma ei näegi” (Intervjuu 5).

Samuti väljendati nõutust II pensionisamba raha tulumaksustamisest, mis juhtub raha varasema väljavõtmise juhul.

„Mind ajab segadusse ka see asjaolu, et kui sa väljud kohustuslikkust kogumispensionist ja võtad sealt raha välja, siis sa pead veel riigile sellest summast 20% tulumaksu maksma. Selle asjaoluga ma jätaaks seda raha seal edasi koguma, kuna ma ei taha seda osa rahast kaotada” (Intervjuu 1).

Küsitlavad on segaduses käsitleva reformi ja riigi pensionisüsteemi suhtes. Üks inimene vastas, et kui tal tekib vajadus II pensionisambast väljuda, siis ta hakkab iseseisvalt just pensioniks raha koguma ning ütles, et sellisel juhul liitub kohustusliku kogumispensioniga hiljem uuesti.

2.3. Uuringu tulemuste võrdlus teoreetiliste seisukohtadega

2.3.1. Üliõpilaste säästmiskäitumist iseloomustavate tunnuste võrdlus teoreetiliste seisukohtadega

Antud alapeatükis võrreldakse uuringu tulemusi üliõpilaste säästmiskäitumist iseloomustavate tunnuste kohta teoreetiliste seisukohtadega.

Nagu teooria osas käsitleti, on säästmine kulutamata tulu või edasilükatud tarbimine. Samuti hõlmab see ka kulude, näiteks korduvate kulude vähendamist. (King, 1983, p. 1) Keegi intervjueeritavatest ei käsitle säästmist kui edasilükatud tarbimist, pigem kui oma kulude vähendamist.

Lõputöö tulemused on osaliselt sarnased Furnhami ja Goletto-Tankel (2002, p. 605) tulemustega. Noored inimesed suhtuvad säästmisse pigem positiivselt ja peavad seda vajalikuks. Kuna peaaegu kõik intervjueeritavatest peavad säästmist vajalikuks ja tegelevadki sellega, saab järeldada, et nendel ei esine teoorias välja toodud enesekontrolli probleemi (käesolev töö lk 9). Nagu kirjeldavad ühes uuringus teadlased, kui inimene soovib elada külluses ja mitte muretseda oma tuleviku pärast, tuleb osata kontrollida ennast ja oma kulutusi (Cheema & Soman, 2011, p. 15). Oluline on ka oskus koguda rahalisi vahendeid tulevikuks (Cheema & Soman, 2011, p. 15). Intervjueeritavate käitumine vastab antud väidetele. Samuti on väidetud Grant-Smith (2016, p. 808) jt uuringus, et suur osa noori plaanib ette. Uuringus osalejate vastused kinnitavad samuti, et noored on ratsionaalsed etteplaneerijad.

Lõputöö tulemused on osaliselt sarnased ka Grant-Smith (2016, pp. 803-806) jt uuringu tulemustega, et mõned vanemad kvalifitseeruvad kui eeskuju ning vanemate rahaliste otsuste

materiaalsed tagajärjed osutuvad mõjusaks nende laste jaoks. Mõned intervjueeritavad on võtnud oma vanematelt eeskuju raha säästa.

Käsitletava uuringu üheks säästmiskäitumist mõjutavaks teguriks on vanus. Kavatsused raha säästa ja säästmise edukus kasvavad koos inimeste vanusega (Leiser & Ganin, 1996, p. 101). Mida vanemaks ja haritumaks noored saavad, seda rohkem nad raha säästavad ja seda positiivsem on nende suhtumine (Leiser & Ganin, 1996, p. 101). Antud uuringu tulemustest saab järeldada, et säästmise edukus tuleneb vähesel määral ka vanusest.

Nagu näitavad mitmed finantskogemuste ja finantshariduse seoste ja käitumisharjumuste teemadel tehtavad uuringud, on peamiseks säästmisharjumuste määrajateks eluviis ja elus varem õpitu (Grant-Smith, et al., 2016, p. 802). Intervjueeritavad tõid välja oma säästmisharjumuse tekkimise põhjusteks koolis ja ülikoolis õpitud teadmised ning raamatud ja elukogemuse, mis vastab eelnimetatud säästmisharjumuse määrajale – elus varem õpitu.

Nagu on King (1983, p. 1) oma uuringus öelnud, kuulub säästmismeetodite alla raha kõrvale panemine hoiukontole. Samuti on Furnham ja Goletto- Tankel (2002, p. 623) oma uuringus maininud, et üle 95% noortest on loonud konto, kuhu panevad oma säästetud raha. Üheks peamiseks raha säästmise meetodiks, mida intervjueeritavad kasutavad, on raha kõrvale panemine oma hoiukontole. Säästmismeetodite alla kuulub raha kõrvale panemine sularahas (King, 1983, p. 1). Osa üliõpilasi hoiab oma säästetud raha sulas.

Ühe noorte kohta tehtava uuringu tulemused näitavad, et suurte laenude võtmine või hüpoteegi seadmine väljenduvad noortel hirmuna. Paljud noored ei taha võtta raha laenu. (Grant-Smith, et al., 2016, p. 808) Antud uuring aga ei näita sama tulemust, kuna vastajad plaanivad võtta pikaajalist laenu ja ei karda seda.

Üliõpilastele aitab raha säästmisel üleliigsete kulutuste vältimine. Nagu on ka King (1983, p. 1) uuringus kirjjas, hõlmab säästmine näiteks korduvate kulude vähendamist.

Mõned üliõpilased eelistavad säästa raha pensioniks iseseisvalt, mitte pensionifondide abil. Nagu ka Furnham ja Goletto- Tankel (2002, pp. 623-624) uuringu üheks tulemuseks on, et noored usaldavad riiki vähem ja soovivad võtta oma edasist majanduselu enda kätte. Furnham ja Goletto- Tankel (2002, pp. 623-624) uuringus tuli välja, et osa noori peavad nii kogumispensioni kui ka säästmist pensioniks vajalikuks, et maksimeerida oma sissetulek pensionil. Üliõpilaste arvates ei ole kohustuslik kogumispension piisav ja sellepärast on nendel tulevikus plaanis säästa raha pensioniks ka iseseisvalt.

Üliõpilased arvavad, et pensioniks säästude kogumiseks peab olema liitunud nii II kui ka III pensionisambaga. Furnham ja Goletto- Tankel (2002, p. 625) uuringus näitas osa noori

positiivset suhtumist kogumispensioni vajadusse. See on seletatav asjaoluga, et parema majandusliku mõistmisega inimesed teavad, et kogumispension on mugava pensionile jäämise eeltingimus (Leiser & Ganin, 1996, p. 105).

Intervjueeritavad säästavad raha selleks, et olla valmis hädavajalikeks olukordadeks (nt töö kaotamine vms). Üheks väarikaks noorte isiklikuks omaduseks peetakse jätta raha kõrvale hädavajalikeks asjadeks või olukordadeks (Grant-Smith, et al., 2016, p. 802, 807). Ühel küsitletaval on tulevikus plaanis koguda raha oma laste jaoks. Selline soov tuleneb sellest, et tema vanemad on kogunud raha tema jaoks. Vanemate ja laste vaheliste rahaliste suhete kvaliteet mõjutavad noorte rahalisi oskusi, teadmisi ja käitumist (Grant-Smith, et al., 2016, pp. 803-806).

2.3.2. Üliõpilaste enesekontrolli olemasolu ja seda mõjutavate tegurite võrdlus teoreetiliste seisukohtadega

Antud alapeatükis võrreldakse uuringu tulemusi üliõpilaste enesekontrolli olemasolu ja seda mõjutavate tegurite kohta teoreetiliste seisukohtadega.

Isegi kui inimene soovib raha säästa, mõjutavad tema lõpukäitumist kognitiivsed eelarvamused, emotsioonid ja sotsiaalsed mõjud (Sazhin & Morey, 2018, pp. 35-39). Inimeste säästmisega seotud enesekontrolli mõjutavad mitmed sotsiaalsed tegurid. Peamine nendest on reklaam. See „leiutab” ja sisendab inimestele nõudmisi ja vajadusi, mida muidu poleks tarbijatel tekkinud. (Starr, 2007, p. 216) Üliõpilased väidavad, et nende säästmiskäitumist reklaam ei mõjuta. Enesekontrolli probleemidega seisavad tavaliselt silmitsi inimesed, kellele reklaam avaldab suurt mõju, kuna neil on suur soov ühte või teist asja osta (Starr, 2007, p. 226). Antud uuringu tulemustest saab järeldada, et üliõpilastel ei esine suuri probleeme enesekontrolliga.

Samuti mõjutavad inimeste enesekontrolli säästmise suhtes nende sisemised tunded. Kui inimesed kogevad stressirohkeid, emotsionaalselt ärritavaid olukordi, on palju tõenäolisem, et neil tekib kiusatus teha valikuid, mida nad tavaliselt ei teeks. (Duckworth, et al., 2018, p. 104) Üliõpilased vastasid, et nende oste ja raha säästmist mõjutavad stress ja halb tuju. Sellest saab järeldada, et küsitletavatel esineb probleeme enesekontrolliga just stressi puhul.

Üliõpilased väitsid, et nendel ei esine probleeme enesekontrolliga, kuid samas tunnistasid, et teevad ebavajalikke oste stressi puhul. See asjaolu näitab, et inimesed ei taha tunnista, et neil esineb probleeme enesekontrolliga. Sellist inimeste käitumist nimetatakse

kognitiivseks dissonantsiks (Etzioni, 2011, p. 1102). Kognitiivne dissonants on inimese psühholoogiline seisund, kus tema teadmised, uskumused ja suhtumine on vastuolus tema käitumisega (Etzioni, 2011, p. 1102).

Kindlasti kulutab inimene raha asjadele, mida ta tegelikult ei vaja. Sellise käitumise põhjuseks on rahalise enesekontrolli puudumine. Ikka ja jälle teeb inimene kulutusi, mõtlemata pikaajalisele perspektiivile. (Cheema & Soman, 2011, p. 15) Intervjueeritavad vastasid, et teevad mõnikord ebavajalikke oste, kuid seda juhtub väga harva. See probleem on muutunud vähemärgatavaks just vanusega. Mida vanem, seda teadlikum ja positiivsema hoiakuga inimene tõenäoliselt on (Furnham & Goletto- Tankel, 2002, pp. 625-626).

Ebavajalike ostude tegemise probleemi lahendamiseks on kaks võimalust. Esimeseks on selgitada välja emotsionaalne põhjus, mida inimene püüab hävitada, tehes ebavajalikke oste ning eemaldada see. Teiseks võimaluseks on muuta oma harjumusi ja käitumist situatsioonides, kui on halb emotsionaalne enesetunne. (Youngoh, 2015, p. 53) Üliõpilased vastasid, et võitlevad selle probleemiga peamiselt planeerides oma kulutusi ja taltsutades oma soove. Kui inimene soovib elada külluses ja mitte muretseda oma tuleviku pärast, tuleb osata kontrollida ennast ja oma kulutusi (Cheema & Soman, 2011, p. 15). Nagu on Starr (2007, p. 226) oma uuringus maininud, peavad inimesed õppima oma soove taltsutama, mis on aga väga raske.

2.3.3. Üliõpilaste pensioni ja kohustusliku kogumispensioni reformi suhtumise võrdlus teoreetiliste seisukohtadega

Antud alapeatükki võrreldakse uuringu tulemusi üliõpilaste pensioni ja kohustusliku kogumispensioni reformi suhtumise kohta teoreetiliste seisukohtadega ning tuuakse välja uuringu peamised järeldused.

Üliõpilased näitasid rohkem tegutsemist säästmise kui pensioni küsimuses. Samale tulemusele on jõutud ka Furnham & Goletto- Tankel (2002, p. 623) uuringus, kus noored näitasid rohkem mõistmist säästmise kui pensioni osas. Osa üliõpilasi aga mõtleb pensioni peale ning säästmise ja pensioni küsimuste mõistmise ja käitumise vahel esineb positiivne seos. Samale tulemusele on jõudnud ka Furnham ja Goletto-Tankel (2002, p. 623). Selles uuringus leiti, et nende kahe majandusküsimuse (säästmine ja pension) mõistmise ja hoiakute vahel esineb positiivne korrelatsioon ehk mõlema majandusküsimuse mõistmine on väga olulisel ja positiivsel viisil seotud.

Osa üliõpilasi vastas, et kui võetakse kohustusliku kogumispensioni seadusemuudatus vastu, siis nad kindlasti väljuvad II pensionisambast. Sellest saab teha sama oletuse, milleni jõuti Furnham ja Goletto- Tankel (2002, pp. 623-624) uuringus, et noored usaldavad riiki vähem ja soovivad võtta oma edasist majanduselu enda kätte. Mõnede üliõpilaste arvates on kogumispension hea sissetuleku lisa pensioniks. Sarnane tulemus on kirjeldatud ka Furnham ja Goletto- Tankel (2002, pp. 623-624) uuringus: need osalejad, kes peavad säästmist vajalikuks, arvasid ka, et vajavad tulevikus lisaks oma säästudele ka kogumispensioni, et maksimeerida oma sissetulek pensionil.

Intervjuude tulemustest selgus, et kõik intervjuueeritavad suhtuvad säästmisse positiivselt ja tõsiselt. Kõik kaheksa küsitavat, sõltumata oma vanusest, säästavad raha. Ainult üks intervjuueeritav, kes on hetkel 31aastane, tunnistas, et kui ta oli noorem, siis ei suhtunud ta säästmisse tõsiselt ja ei teinud seda. Sellest saab järeldada, et vanus mõjutab vähesel määral üliõpilaste säästmiskäitumist. Kõik küsitavad plaanivad terve elu raha säästa ja säästa seda ka pensioniks. Üliõpilased peavad nii kogumispensioni kui ka säästmist pensioniks vajalikuks, et maksimeerida oma sissetulek pensionil. Küsitavad jätavad raha kõrvale hädavajalikeks asjadeks või olukordadeks ning oma kinnisvara soetamiseks. Üliõpilaste kulutusi ei mõjuta sotsiaalne meedia, kuid nendele avaldab mõju stress ja halb tuju. Seoses sellega saab väita, et tudengitel esinevad probleemid enesekontrolliga. Küsitavad jagunesid selles küsimuses kaheks: need, kes tunnistavad seda ja need, kes seda ei tee. Need, kes väitsid, et nendel ei esine probleeme rahalise enesekontrolliga, on öelnud, et teevad oste stressirohketes seisundites. See asjaolu näitab, et inimesed ei taha tunnistada, et neil esineb probleeme enesekontrolliga.

Säästmise ja pensioni küsimuste mõistmise ning käitumise vahel esineb positiivne seos, kuna tudengid mõtlevad pensioni peale. Üliõpilased näitasid rohkem tegetsemist säästmise, kui pensioni küsimuses. Vastajad pooldavad kohustusliku kogumispensioni vabatahtlikuks muutmist, kuid antud seadusemuudatuse vastuvõtmise puhul jäävad ikkagi II pensionisambaga liitunuks.

Arvestades küsitavate üliõpilaste suhtumist säästmisse ja kohustuslikku kogumispensioni reformi, toimiks Eestis paremini Beveridge'i, kui Bismarcki süsteem. Nagu teooriast tuleneb Beveridge'i süsteemis on loodud kõik tingimused selleks, et mitte häirida inimeste säästuplaane või vähendada nende sissetulekut (Meyer, 2014, p. 2). Inimesed ei pea iga kuu sunniviisiliselt maksma raha kohustuslikku kogumispensioni fondi. Seetõttu sobib nende

inimeste jaoks, kes säästavad raha ise või erapensionifondide abil rohkem Beveridge'i süsteem. Tänu sellele, et inimesed kasutavad rohkem erapensionifonde, on need enam arenenud ja levinumad ning inimestel esineb rohkem võimalusi oma finantside haldamiseks (Marier, 2012, p. 328). Isegi juhul, kui inimene pole võimeline ise oma finantse hallata, on talle tagatud minimaalne pensionitulu (Marier, 2012, p. 328).

Kuigi mõnedel üliõpilastel pole plaanis väljuda II pensionisambast ja koguda raha pensioniks iseseisvalt ning sel juhul sobib nende jaoks ikkagi rohkem Bismarcki süsteem, kuna selles süsteemis on inimesed kohustatud tegema sissemakseid II pensionisambasse. Antud uuringu tulemused näitasid, et üliõpilaste arvamused jagunesid kaheks: osad on valmis ise raha pensioniks koguma ning teised ei plaani seda teha. Seoses sellega hindab autor kohustuslikku kogumispensioni reformi edukust kõrgelt ja teeb lähtuvalt uuringu tulemustest järeldust, et tuleb muuta kohustuslik kogumispension vabatahtlikuks ja anda inimestele valiku võimalust, kuna selline variant sobib mõlemale osapooltele- nii nendele, kes soovivad väljuda ja koguda raha ise ning ka nendele, kes ei soovi seda teha.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö aktuaalsus seisnes selles, et 2020. aastal tahetakse võtta vastu seadusemuudatus, millega teise pensionisambaga liitunud ja tulevikus liituvad inimesed saavad õiguse sellest avalduse alusel väljuda (Riigikogu, 2020). See on ühiskonnas hetkel seoses kogumispensioni reformimisega aktuaalne debati teema.

Teema oli uudne, kuna maailmas on tehtud palju uuringuid, mis käsitlevad just noorte inimeste või üliõpilaste säästmiskäitumist, kuid Eesti kontekstis pole autori teadaolevalt selliseid uuringuid läbi viidud.

Lõputöö uurimisprobleemiks oli püstitatud küsimus: Milliseid valikuid ja miks üliõpilased säästmisotsuseid langetades teevad?. Osa üliõpilasi on arvamusel, et kohustuslik kogumispension tuleb muuta vabatahtlikuks, kuna nad on ise võimelised koguma raha või ise otsustada, kuhu oma raha investeerida (nt kinnisvarasse). Mõned aga on arvamusel, et kogumispension tuleb jätta kohustuslikuks sellepärast, et nad ei plaani koguda raha pensioniks iseseisvalt.

Lõputöö eesmärk oli välja selgitada Sisekaitseakadeemia finantskolledži üliõpilaste säästmiskäitumist iseloomustavad tunnused. Selleks, et töö eesmärk saavutada, olid püstitatud neli uurimisülesannet, millest lähtuvalt jaotati lõputöö kaheks peatükiks ja need omakorda kaheks ja kolmeks alapeatükiks. Uurimisülesannete lahendamiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Andmekogumismeetodina kasutati kvalitatiivseid poolstruktureeritud intervjuusid.

Esimene uurimisülesanne oli analüüsida teaduskirjanduse ja uuringute põhjal noorte säästmiskäitumist ja seda mõjutavaid tegureid. Säästmisega seotud probleemile on mitu lähenemisviisi. Üheks on riigi sekkumine ehk paternalism ja teiseks on lähenemine läbi biheiviorismi majandusliku suuna ehk käitumisökonomika. Käitumisökonomika tugineb psühholoogiale ja majandusele, et uurida, miks inimesed teevad mõnikord irratsionaalseid otsuseid (Madrian & Shea, 2001, p. 1155). Sellist otsust, nagu näiteks kui palju panustada oma pensioni, teeb mingil hetkel enamik inimesi oma elus. Käitumisökonomika eesmärk on selgitada, miks inimene otsustas valiku A, mitte B suhtes. (Madrian & Shea, 2001, p. 1155) Peamine tegur, mis mõjutab inimese irratsionaalset käitumist, on enesekontrolli puudumine.

Teine uurimisülesanne oli analüüsida teaduskirjanduse põhjal erinevate sotsiaal- ja pensionikindlustussüsteemide mudelite tugevusi ja nõrkusi ning seoseid säästmiskäitumisega. Kaks peamist süsteemi, mille alusel saab riiklikke pensionisüsteeme korraldada, on Beveridge'i ja Bismarcki süsteem (Kolmar, 2007, p. 649). Beveridge'i pensionisüsteem on täielikult rahastatav süsteem, kus pensione finantseeritakse kogunenud kapitalist valitsuse pakutavatest säästudest. Teine tüüp on töösuhtejärgne pensionisüsteem, milles töötavad põlvkonnad finantseerivad sama perioodi sissemaksetega pensionile jäävate põlvkondade pensione. (Fenge & Scheubel, 2014, p. 4)

Kolmas uurimisülesanne oli analüüsida tudengite arusaamu säästmisest ja arvamusi kohustusliku kogumispensioni reformi kohta. Kõik üliõpilased kirjeldasid säästmise olemust erinevalt, kuid keegi nendest ei käsitle säästmist kui edasilükatud tarbimist, pigem kui oma kulude vähendamist. Vastajad pooldavad kohustusliku kogumispensioni vabatahtlikuks muutmist, kuid antud seadusemuudatuse vastuvõtmise puhul jäävad ikkagi II pensionisambaga liitunuks.

Neljas uurimisülesanne oli sünteesida empiirilise uuringu tulemusi ja teoreetilisi käsitlusi analüüsitulemuste tõlgendamiseks ja järelduste tegemiseks. Kõik intervjuueeritavad suhtuvad säästmisse positiivselt ja tõsiselt. Kõik kaheksa küsitletavat, sõltumata oma vanusest, säästavad raha. Raha kõrvale panemist käsitleti kui vajadust, kuid leidis ka neid, kellel esines soov seda teha. Kõik küsitletavad plaanivad terve elu raha säästa ja säästa seda ka pensioniks.

Antud uuringu tulemused näitasid, et üliõpilaste arvamused jagunesid kaheks: osad on valmis ise raha pensioniks koguma ning teised ei plaani seda teha. Seoses sellega hindab autor kohustuslikku kogumispensioni reformi edukust kõrgelt ja teeb lähtuvalt uuringu tulemustest järeldust, et tuleb muuta kohustuslik kogumispension vabatahtlikuks ja anda inimestele valiku võimalust, kuna selline variant sobib mõlemale osapoolele- nii nendele, kes soovivad väljuda ja koguda raha ise ning ka nendele, kes ei soovi seda teha.

Perspektiivis tuleb seda teemat uurida Eestis ka kvantitatiivselt suurema valimiga, et leida täiendavat kinnitust saadud tulemustele.

SUMMARY

The topicality of this dissertation was that in 2020 it is intended to adopt an amendment to the law, by which people who have joined the second pension pillar and will join in the future will have the right to leave it on the basis of an application (Riigikogu, 2020). This is a topical issue in society at the moment regarding the reform of funded pensions.

The topic was novel, because there have been many studies in the world that deal specifically with the saving behavior of young people or students, but in the Estonian context, the author is not known to have conducted such studies.

The research problem of the dissertation was the question: what choices and why do students make saving decisions? Some students are of the opinion that the mandatory funded pension should be made voluntary, as they are able to save money themselves or decide where to invest their money (eg in real estate). However, some are of the opinion that a funded pension should be made mandatory because they do not plan to save money for a pension on their own.

The aim of the dissertation was to find out the characteristics of the saving behavior of the students of the financial college of the academy of internal affairs. In order to achieve the aim of the work, four research tasks were set, based on which the dissertation was divided into two chapters and these in turn into two and three subchapters. A qualitative research method was used to solve the research tasks. Qualitative semi-structured interviews were used as the data collection method.

The first task of the research was to analyze the saving behavior of young people and the factors influencing it on the basis of scientific literature and research. There are several approaches to the problem of saving. One is state intervention or paternalism and the other is the approach through the economic direction of behaviorism or behavioral economics. Behavioral economics relies on psychology and economics to study why people sometimes make irrational decisions (Madrian & Shea, 2001, p. 1155). A decision such as how much to contribute to your retirement is made by most people at some point in their lives. The purpose of behavioral economics is to explain why a person chose option a over b. (Madrian & Shea, 2001, p. 1155) the main factor influencing a person's irrational behavior is a lack of self-control.

Another research task was to analyze the strengths and weaknesses of different models of social and pension insurance systems and their connections with saving behavior on the basis of the scientific literature. The two main systems under which public pension systems can be organized are the Beveridge system and the Bismarck system (Kolmar, 2007, p. 649). The Beveridge pension scheme is a fully funded scheme in which pensions are funded from accumulated capital from government savings. The second type is the post-employment pension system, in which the working generations finance the pensions of the retiring generations with contributions for the same period. (Fenge & Scheubel, 2014, p. 4)

The third research task was to analyze students' perceptions of saving and opinions on the reform of the mandatory funded pension. All students described the nature of saving differently, but none of them saw saving as deferred consumption, but rather as reducing their costs. Respondents are in favor of making the mandatory funded pension voluntary, but if this amendment to the law is adopted, they will still have joined the second pension pillar.

The fourth research task was to synthesize the results of the empirical study and theoretical approaches to interpret the analytical results and draw conclusions. All interviewees take savings positively and seriously. All eight respondents, regardless of their age, save money. The setting aside of money was seen as a necessity, but there were also those who wanted to do so. All respondents plan to save money for life and save it for retirement.

The results of this survey showed that students' opinions were divided into two: some are ready to save money for retirement and others do not plan to do so. In this context, the author appreciates the success of the mandatory funded pension reform and concludes from the results of the study that mandatory funded pensions should be made voluntary and people have a choice, as this option is suitable for both parties - those who want to leave and save money. Don't want to do that.

In the future, this topic must also be studied in Estonia with a larger sample in order to find additional confirmation of the results obtained.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Aksen, M., Espenberg, K., Jaanits, J., Kiisel, M., Nõmmela, K., Rajaveer, L. & Saarsen, K., 2018. *19–26-aastaste noorte noorsootöös osalemise motivatsioon. Uuring.*

[Võrgumaterjal] Leitav: https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/19-26_osalemine_noorsootoos.pdf [Kasutatud 27. 01. 2020].

Altiparmakov, N., 2017. Another look at causes and consequences of pension privatization reform reversals in Eastern Europe. *Journal of European Social Policy*, 28 (3), pp. 224-241.

AS Pensionikeskus, 2019. *Kogumispension ehk II samm. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.pensionikeskus.ee/ii-samm/kogumispension-ehk-ii-samm/> [Kasutatud 27. 01. 2020].*

Busoi, C., 2010. Health systems in the European Union. An overview. *Fiziologia - Physiology*, 20(2), pp. 5-7.

Cheema, A. & Soman, D., 2011. Earmarking and Partitioning: Increasing Saving by Low-Income Households. *Journal of Marketing Research*, 48 (2011), pp. 14- 22.

Conde-Ruiz, J. & González, C., 2016. From Bismarck to Bcoleveridge: the other pension reform in Spain. *Springer*, 7, pp. 461- 490.

Conde-Ruiz, J. & González, C., 2018. *European pension system: Bismarck or Beveridge?. Working Papers. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://documentos.fedea.net/pubs/dt/2018/dt2018-01.pdf> [Kasutatud 12. 03. 2020].*

Disney, R., 2006. Household saving rates and the design of public pension programmes: cross-country evidence. *National Institute Economic Review*, 198 (1), pp. 61-74.

Dholakia, U. & Tam, L., 2013. Saving in Cycles: How to Get People to Save More Money. *Psychological Science*, 25 (2), pp. 531–537.

Duckworth, A., Laibson, D. & Milkman, K., 2018. Beyond Willpower: Strategies for Reducing Failures of Self-Control. *Association for psychological science*, 19 (3), pp. 102-129.

Ebbinghaus, B. & Wiss, T., 2011. Taming pension fund capitalism in Europe: collective and state regulation in times of crisis. *Transfer*, 17 (1), pp. 15-28.

Eckardt, M., 2005. The open method of coordination on pensions: an economic analysis of its effects on pension reforms. *Journal of European Social Policy*, 15 (3), pp. 247- 267.

Eesti Kindluseltside Liit, 2019. *Kogumispensionide reformist (SE 108). EKsL 16.12.2019 arvamus nr 12499*. [Võrgumaterjal] Leitav:

[https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/arvamusd/9c420335-4f28-43eb-b733-5a56c68daaf8/Kogumispensionide%20seaduse%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20\(kohustusliku%20kogumispensionide%20reform\)](https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/arvamusd/9c420335-4f28-43eb-b733-5a56c68daaf8/Kogumispensionide%20seaduse%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus%20(kohustusliku%20kogumispensionide%20reform)) [Kasutatud 15. 01. 2020].

Etzioni, A., 2011. Behavioral Economics: Toward a New Paradigm. *American Behavioral Scientist*, 55 (8), pp. 1099- 1119.

Fenge, R. & Scheubel, B., 2014. *Pensions and fertility back to the roots. Working paper series no 1734*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1734.pdf> [Kasutatud 12. 03. 2020].

Furnham, A., Goletto- Tankel, M., 2002. Understanding savings, pensions and life assurance in 16–21-year-olds. *Human Relations*, 55 (5), pp. 603- 628.

Grant- Smith, D., McDonald, P. & Riach, K., 2016. Financial Timescapes: The Temporal Shaping of Young People’s Financial Lives. *Sociology*, 51 (4), pp. 800-815.

Haridus- ja Teadusministeerium, 2017. *Noored on praeguse ja tuleviku Euroopa arengute algatajad*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.hm.ee/et/uudised/noored-praeguse-ja-tuleviku-euroopa-arengute-algatajad> [Kasutatud 15. 01. 2020].

Hindriks, J. & Myles, H., 2013. Public Economics and Economic Efficiency. Rmt: *Public economics and economic efficiency*. MIT Press, pp. 1- 86.

Hennessy, A., 2008. Economic Interests and the Construction of a European Single Pension Market. *The British Journal of Politics and International Relations*, 10 (1), pp.105- 128.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2010. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina

Hoyle, R. & vanDellen, M., 2009. Regulatory Accessibility and Social Influences on State Self-Control. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36 (2), pp. 251–263.

- Jinno, M. & Sekiguchi, Y., 2018. Beveridge Versus Bismarck Pension Systems: Considering Fertility Rates And Skill Distribution. *World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.*, 63 (05) pp. 1141- 1153.
- Jürgenson, A., Nestor, M., Rell, M. & Tinitis, P., 2012. *Säästmiskäitumise mõjutamise võimalused. Uuring.* . [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.praxis.ee/tood/saastmisega-seotud-kaitumuslikud-aspektid-ja-eestlaste-saastmiskaitumise-mojutamise-voimalused/> [Kasutatud 27. 01. 2020].
- Kalmus, V., Linno, M. & Masso, A., 2015. *Kvalitatiivne sisuanalüüs.* [Võrgumaterjal] Leitav: <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> [Kasutatud 15. 03. 2020].
- King, M., 1983. The Economics of Saving. *NBER Working Paper Series*, 1247, pp. 1-103.
- Kolmar, M., 2007. Beveridge versus Bismarck public-pension systems in integrated markets. *Regional Science and Urban Economics*, 37 (6), pp. 649- 669.
- Laherand, M., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis.* Tallinn: Infotrükk.
- Leiser, D. & Ganin, M, 1996. Economic participation and economic socialization. *Economic socialization*, 127 (12), pp. 93–109.
- Madrian, B. & Shea, D., 2001. The power of suggestion: Inertia in 401(k) participation and savings behaviour. *The Quarterly Journal of Economics*, 116 (4), pp. 1149- 1187.
- Marier, P., 2012. Squeezing social partners to embrace reforms: The case of private earnings-related pension schemes. *Global Social Policy*, 12 (3), pp. 316- 331.
- Meyer, T., 2014. *Beveridge Not Bismarck! European Lessons for Men's and Women's Pensions in Germany.* *Friedrich Ebert Stiftung.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/10540.pdf> [Kasutatud 10. 04. 2020].
- Oja, L., Piksööt, J. & Rahno, J., 2019. *Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring. Uuring.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://intra.tai.ee//images/prints/documents/155721589243_Eesti_kooliopilaste_tervisekaitumise_uuring_2017_2018_oppeaasta_tabelid.pdf [Kasutatud 27. 01. 2020].

- Pailer, B. & Claude, M., 2008. Book Review: Reforming the Bismarckian Welfare Systems. *Journal of European Social Policy*, 20 (2), pp. 172- 173.
- Riigikogu, 2019a. *Menetlusse võeti eelnõu kohustusliku kogumispensioni reformi kohta*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://m.riigikogu.ee/pressiteated/muu-pressiteade-et/menetlusse-voeti-eelnou-kohustusliku-kogumispensioni-reformi-kohta/> [Kasutatud 15. 01. 2020].
- Riigikogu, 2019b. *Riigikogus läbis kohustusliku kogumispensioni reformi seaduse eelnõu esimese lugemise*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.riigikogu.ee/istungiulevaated/riigikogus-labis-kohustusliku-kogumispensioni-reformi-seaduse-eelnou-esimese-lugemise/> [Kasutatud 15. 01. 2020].
- Riigikogu, 2020. *Riigikogu võttis vastu kohustusliku kogumispensioni reformi seaduse*. . [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.riigikogu.ee/istungiulevaated/riigikogu-vottis-vastu-kohustusliku-kogumispensioni-reformi-seaduse/> [Kasutatud 15. 01. 2020].
- Riitsalu, L., 2020. *Eesti õpilaste tulemused PISA 2018 finantskirjaoskuse uuringus*. . [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.innove.ee/uuringud/pisa-uuring/pisa-2018/> [Kasutatud 08. 05. 2020].
- Rohwer, A., 2008. Bismarck versus Beveridge: A Comparison of Social Insurance Systems in Europe. *Journal for Institutional Comparisons*, 6, pp. 69–71.
- Rootalu, K., 2014. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://samm.ut.ee/avaleht> [Kasutatud 07.02.2020].
- Sazhin, D. & Morey, M., 2018. How We Contradict Ourselves: The Case of John Cochrane— Gliding and Behavioral Economics. *The American Economist*, 63 (1), pp. 31-40.
- SEB, 2020. *Digikassa – märkamatu raha kogumise viis*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.seb.ee/foorum/igapaevased-rahaasjad/digikassa-markamatu-raha-kogumise-viis> [Kasutatud 08. 03. 2020].
- Sotsiaalmaksuseadus* (2000) RT I, 07.12.2018, 19.
- Sarr, M., 2007. Saving, Spending, and Self-Control: Cognition versus Consumer Culture. *Radical Political Economics*, 39 (2), pp. 214-229.

Webley, P., Burgoyne, C., Lea, S. & Young, B, 2001. *The economic psychology of everyday life*. London: Psychologist Press.

Õunapuu, L., 2012. *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*.

[Võrgumaterjal] Leitav:

<https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/mugavusvalim.html> [Kasutatud 15. 01. 2020].

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Youngoh, J., 2015. Stability of Self-Control: Hirschi's Redefined Self-Control. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59 (1), pp. 51-67.

Lisa. Intervjuu küsimused

- 1) Mis on Teie jaoks säästmine?
- 2) Kuidas Te suhtute raha säästmisse ja mida Te sellest arvate?
- 3) Kas Teil esineb harjumus raha säästa (koguda)?
 - Kui ei, siis miks
 - kui jah, siis miks ja kuidas te seda teete (säästmisviisid)
- 4) Mille jaoks ja kuidas Te raha kogute?
- 5) Kas Teie tähelepanu kaldub raha säästmisest kõrvale erinevate sotsiaalsete välistegurite (nt reklaami) mõjul?
- 6) Kas Teil esineb probleeme rahalise enesekontrolliga?
- 7) Kas Te saate öelda enda kohta, et kulutate raha asjadele, mida tegelikult ei vaja? Põhjendage.
 - Kui jah, siis kas ja kuidas Te võitlete sellega?
- 8) Kas Te olete teinud ebavajalikke kulutusi stressirohkes seisundis? (Halbade tunnete vältimiseks endale ostnud midagi). Põhjendage.
- 9) Kas Te mõtlete praegu selle peale, milline on Teie rahaline olukord pensionil? (Kas mõtlete pensioni peale või mitte)? Miks?
- 10) Kuidas Te arvate, kas tasub hakata säästma (koguma) raha pensioniks juba praegu?
 - Kui ei, siis miks ja millal siis peaks hakata
 - kui jah, siis miks ja kuidas (mille abil)?
- 11) Kuidas Te suhtute kohustuslikku kogumispensionireformi? (Kas on see Teie arvates õige, et riik teeb n-ö inimestele käed vabaks ja annab valikuvõimalust)
 - Mida sellest arvate?
 - Kas olete poolt või vastu?
- 12) Kui võetakse kohustuslikku kogumispensioniga seotud seadusemuudatus vastu, siis kas Te jääte kohustuslikku pensionisambaga liitunuks või väljute?
 - Miks?
- 13) Kui Te väljute kohustuslikkust kogumispensionist, siis kas Te hakkate iseseisvalt säästma raha pensioniks?
 - Kui ei, siis miks
 - kui jah, siis miks ja kuidas?
- 14) Kui Te jääte kohustuslikku kogumispensioniga liitunuks, siis kas Te hakkate veel lisaks iseseisvalt koguma raha pensioniks (või lihtsalt tulevikuks)?
 - Kui ei, siis miks

- Kui jah, siis miks ja kuidas.